

# ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΝΣΤ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ, 1985

ΤΕΥΧΟΣ Α'

## ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΝ ΤΙΝΩΝ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ\*

ΥΠΟ  
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Γ. ΑΤΕΣΗ  
Μητροπολίτου πρώην Λήμνου (†)

### ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ἐναντι τῆς Ἐκκλησιαστικῆς, καὶ δὴ τῆς Ἐπισκοπικῆς Ἱστορίας τῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, εἶμαι ὑπόλογος· διότι, ἡ ἔντονος ἐπιθυμία μου, ὅπως, οὕτως εἰπεῖν συμπληρωματικῶς, μετὰ τὴν δημοσίευσιν κατὰ τὸ 1969 τοῦ Γ' Τόμου τῆς Ἐπισκοπικῆς Ἱστορίας τῆς ἀναφερομένης ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἐπισκοπῶν καὶ Μητροπόλεων τῆς λεγομένης Ἀὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀσχοληθῶ καὶ μὲ τὴν τοιαύτην τῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν, ἐν τούτοις δὲν ἐπραγματοποιήθη μέχρι σήμερον· ἀλλ' οὔτε καὶ ὑπάρχει πιθανότης καὶ προσδοκία πραγματώσεώς της καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, λόγῳ ἀνυπερβλήτων φυσικῶν τε καὶ ἄλλων συμπαραομαρτούντων καλυμμάτων.

Καὶ εἶναι ἀληθές, ὅτι ἤρχισα ἀπὸ τινος χρόνου νὰ ἀσχολοῦμαι μὲ τὴν σύνταξιν βιογραφικῶν σημειωμάτων ἀρχιερέων τοῦ χώρου τούτου, τὰ ὁποῖα δημοσιεύονται καὶ καταχωροῦνται εἰς τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν —εἰ καὶ ἐξ τούτων κατεχωρήθησαν εἰς ἑτέρας συναφεῖς ἐργασίας μου, ἀλλὰ καταγράφονται καὶ ἐνταῦθα, διότι οὗτοι διεκυβέρνησαν καὶ ἐπαρχίας τῆς Βορείου Ἑλλάδος μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν τοῦ 1922 περιπέτειαν— ἀλλ' ἡ πλήρης ὀλοκλήρωσις τοιαύτης ὀγκώδους καὶ ἐργώδους ἐνασχολήσεως περὶ τὴν σύνταξιν δηλ. βιογραφικῶν σημειώσεων καὶ παρατηρήσεων ἐκατὸν ἑξήκοντα τεσσάρων (ἀριθ. 164), δηλαδὴ ὄλων ἐκείνων τῶν Ἀρχιερέων, οἵτινες ἀπὸ τοῦ

\* Ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου πρώην Λήμνου κυροῦ Βασιλείου Ἀτέση (9.11.1983), δημοσιευομένων ἐπιμελεία τοῦ Μητροπολίτου Μεσσηνίας Χρυσοστόμου (Θέμελη).

1928 καὶ ἐντεῦθεν ὑπήχθησαν διοικητικῶς ὑπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, δυνάμει τῆς ἀπὸ 4ης Σεπτεμβρίου 1928, Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως τῆς κατ' Ἀνατολὰς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3615/1928 νόμου, καθίσταται ἀνέφικτος<sup>1</sup>. Ἄς εὐχηθῶμεν, ὅπως ταχύτατα εὐρεθῆ ἔρξυνητῆς καὶ ἐπιμελητῆς τοῦ κατὰ πάντα ἀξιολόγου τούτου θέματος, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον, τόσον ἡ ἱστορία τῶν ἐπισκοπῶν τούτων, ὅσον καὶ ἡ, τῶν ἐν αὐταῖς ἀρχιερατευσάντων, τοιαύτη, εἶναι ἀξιόλογος πρὸς περαιτέρω διερεύνησιν τῶν πτυχῶν τῆς.

Ἀνεξαρτήτως τούτων κατανοῶ καὶ ἀντιλαμβάνομαι πλήρως τὸ δυσχερὲς τῆς, ἐν προκειμένῳ, θέσεώς μου, προκειμένου νὰ ἀσχοληθῶ καὶ ἀξιολογήσω τὴν ζωὴν, πολιτεῖαν καὶ δρᾶσιν ἀρχιερέων τῆς συγχρόνου καὶ ἐνεστώσης ἡμετέρας Ἐκκλησίας· προσεπάθησα ὅμως, ὅση μοι δύναμις, νὰ ἀποφύγω ἀκραίας τοποθετήσεις καὶ ἐκτιμήσεις, εἰ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι πάντοτε ἐφικτόν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐκζητῶ τὴν συγγνώμην καὶ ἐπιείκειαν ἐὰν ὑστέρησα ἢ ὑπερέβαλον ἐπὶ ἐπαίνῳ ἐν τῇ ἐξιστορήσει προσώπων καὶ γεγονότων· ἄλλως τε εἶναι ἀνέφικτος ἡ παρ' ὄλων ὁμοιοφωνία καὶ συνύπαρξις ἀντιλήψεων καὶ γνωμῶν πρὸς αὐτά, διότι ἕκαστος ἔχει τὰς ἰδικὰς του ἐκτιμήσεις ἢ ἐπιφυλάξεις.

Πέρα τούτων· διὰ τὴν σύνταξιν τῆς παρουσίας ἐργασίας, ὡς καὶ ἄλλων συγγενῶν καὶ παρεμφερῶν ἀρχιερατικῶν βιογραφικῶν μελετημάτων μου, ἐστηρίχθην καὶ ἐπὶ ἄλλων βοηθημάτων, ἀλλ' ὡς κυρίαν καὶ βασικὴν πηγὴν εἶχον τὸ ἐπίσημον δελτίον τῆς κατ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας «Ἐκκλησία», τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι παραθέτει τὰς περὶ αὐτῶν πληροφορίας στηριζόμενον ἐπὶ ἀντικειμενικῆς βάσεως.

Ἐν πᾶσι περιπτώσει· τὸ περιεχόμενον τῶν βιογραφουμένων ἀρχιερέων ἐπαρχιῶν τινων τῆς Βορείου Ἑλλάδος ἔχει ὡς ἀκολούθως.

† Ὁ πρ. Λήμνου ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

1. Ὁ Καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ, ἐν Θεσσαλονίκῃ, Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου κ. Ἀθανάσιος Ἀγγελόπουλος ἔχει ἐκδώσει σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῶν Νέων Χωρῶν (1912-1928)» τὸ ὁποῖον ἀτυχῶς δὲν ἔχω ὑπ' ὄψιν μου.

## ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ

## ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Πολύκαρπος Βαρβάκης.

Ἐπίσκοπος Λεύκης 1894-1900.

Μητροπολίτης Ἐλασσῶνος καὶ Δομενίκου 1900-1910.

Ἀδριανουπόλεως 1910-1931.

Χίου 1931-1933 († 1945 ὡς πρ. Χίου).

Ἡ Μητρόπολις Ἀδριανουπόλεως ἦτο μία τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ μεγαλυτέρων Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης, ἀπολέσασα τὴν αὐτοτέλειαν, αἴγλην καὶ ἔκτασιν αὐτῆς μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1922 Μικρασιατικὴν καταστροφὴν, μετέλεσμα ὥστε ὁ λαὸς αὐτῆς μετὰ τοῦ τελευταίου μητροπολίτου Πολυκάρπου Βαρβάκη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ τοιουτοτρόπως τὸ ἔναπο μείναν αὐτῆς τμῆμα νὰ ἀποτελέσῃ τὴν Μητρόπολιν Νέας Ὁρεστιάδος<sup>2</sup>.

Τὸν τίτλον τοῦ Ἀδριανουπόλεως ἔφερε προσωπικῶς ὁ ἐν λόγῳ Ἀρχιερεὺς, ὅστις μὲ τὴν προσωνυμίαν αὐτὴν μετέσχεν ὡς μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν Συνοδικὴν Περίοδον 1928-1929, ὁμοῦ μετὰ τῶν Μητροπολιτῶν τῶν Νέων Χωρῶν Δρυϊνουπόλεως Βασιλείου Παπαχρήστου, Νικολόπεως καὶ Πρεβέζης Ἰωακείμ Βαλασιάδου καὶ Ἰκαρίας Νεοφύτου Κοτζαμανίδου, μετὰ τὴν, ἀπὸ τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1928, Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Πράξιν τοῦ Πατριαρχείου Κων/λεως, δι' ἧς εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «συμμετέχουσι καὶ οἱ Μητροπολίται τῶν ἐπαρχιῶν τῶν νέων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος καλούμενοι εἰς αὐτὴν κατ' ἴσον ἀριθμὸν πρὸς τοὺς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος προσκαλουμένους ἀρχιερεῖς καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ σύστημα καὶ μετὰ τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων»<sup>3</sup>

2. Κονιδάρη Γερασίμου, Ἀδριανουπόλεως Ἐκκλησία, «Θρησκευτικὴ καὶ Χριστιανικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια», Ἀθῆναι 1936, τ. Α', σ. 313.

3. Αἱ Συνοδικαὶ Ἐγκύκλιοι, ἔκδιδόμεναι ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ 100ῇ περιόδῳ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, τ. Α' (1901-1933), Ἀθῆναι 1955-τ. Β' (1934-1956), ἔτ. 1956, σ. 502. Αὗται ἐξεδόθησαν ἐπιμελείᾳ τοῦ τότε Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ νῦν Μητροπολίτου Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομου Θέμελῆ.—Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Ἀθήνων (Ἀτέση), Οἱ κατὰ τὰ ἔτη 1900 μέχρι σήμερον διατελέσαντες ὡς Συνοδικοὶ Ἀρχιερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1967, σ. 10-11.

καὶ τὴν ὁποῖαν διετήρησε μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1931 ὅτε μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Χίου.

Σημειωτέον δ' ὅτι ἡ Ὁρεστιάς, ἥτις ἀπετέλει τμήμα τῆς τέως Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως, ἀνήκει σήμερον εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Διδυμοτείχου, τιτλοφορουμένην «Μητρόπολις Διδυμοτείχου, Ὁρεστιάδος καὶ Σουφλίου» τοιουτοτρόπως, ὡς ἀνωτέρω ἐτονίσθη, ἐξέλιπε μία τῶν ἐπιφανεστέρων Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης καὶ γενικώτερον τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Καὶ ἤδη, μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην, τὴν ὁποῖαν ἐθεωρήσαμεν ἀπαραίτητον πρὸς δικαιολόγησιν, διατὶ ἀσχολούμεθα μὲ Ἱεράρχην, οὐτινος ἡ ἐπαρχία ἔχει ἤδη διαγραφεῖ τοῦ Συνταγματικοῦ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἢ τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, εἰσερχόμεθα εἰς τὸ θέμα τῆς βιογραφήσεως τοῦ Ἀρχιερέως τούτου.

Ὁ, κατὰ κόσμον Πέτρος Βαρβάκης, ἐγεννήθη κατὰ ἔτος 1862 εἰς Ἀλάτσατα Ἐρυθραίας Μ. Ἀσίας, εἰς τὴν πόλιν δηλ. ἐκείνην ἐκ τῆς ὁποίας πλειὰς Ἀρχιερέων ἐκόσμησεν ἐπίσκοπικούς θρόνους τῶν Πατριαρχείων Κων/λεως, Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν κατωτέρων αὐτοῦ μαθημάτων, τῇ προστασίᾳ τοῦ Γέροντος αὐτοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου Ἀγαθαγγέλου Γαβριηλίδου τοῦ ἀπὸ Δράμας, εἰσῆλθεν εἰς τὴν, κατὰ Χάλκην, Θεολογικὴν Σχολήν, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε κατὰ τὸ 1887, μετὰ τὴν ἔγκρισιν τῆς ἐναίσιμου αὐτοῦ διατριβῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὅτι ἀδίκως ἡ τοῦ μέσου αἰῶνος 700-1453 Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία κατηγορεῖται ἐπὶ δουλοφροσύνη, νάρκη καὶ σασιμότητι»<sup>4</sup>.

Ἐξελθὼν τῆς Σχολῆς ταύτης, ἀρτίως κατηρτισμένος ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἐπόψεως, ἀρχικῶς ἐδίδασκεν ὡς καθηγητὴς εἰς τὴν ἐν Βρυούλοις Ἀναξαγόρειον Σχολήν, ἵνα μετὰ ταῦτα προσληθῆ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Πατριαρχείων διατελέσας ἐν αὐτοῖς ὡς Μ. Ἀρχιμανδρίτης, μέχρι οὗ, κατ' Ἰούνιον τοῦ 1894 ἐπὶ Πατριαρχείας Νεοφύτου τοῦ Η' τοῦ Παπακωνσταντίνου (27 Ὀκτωβρίου 1891-25 Ὀκτωβρίου 1894) τοῦ ἀπὸ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, ἐξελέγη ἐπίσκοπος ὑπὸ τὸν τίτλον Λεύκης, ἀναλαβὼν τὰ καθήκοντα τοῦ Ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ, ὑφ' ἣν ιδιότητα παρέμεινε μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1900, ὅτε, ἐπὶ Πατριαρχείας Διονυσίου τοῦ Ε' τοῦ Χαριτανίδου (26 Ἰανουαρίου 1887-12 Αὐγούστου 1891) τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, ἐξελέγη Μητροπολίτης Ἐλασσῶνος καὶ Δομενικοῦ.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, ὁ Πολύκαρπος ἀεπὶ ἱκανὰ ἔτη θεοφιλῶς ἐποίμανε τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ποίμνιον, μετὰ πολλῆς τῆς αὐταπαρνήσεως ἀποδυθεὶς εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, συνεπέα τῆς ὁποίας καὶ κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν Τούρ-

4. Σταυρίδου Βασιλείου, *Ἡ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης 1844-1923*, Ἀθήναι 1970, τ. Α', σ. 159.

κων εἰς θάνατον, διασωθεὶς ἐκ τούτου διὰ τῆς προσκλήσεως αὐτοῦ ὡς Συνοδικοῦ μέλους ἐπὶ Πατριαρχείας Ἰωακείμ τοῦ Γ', καθ' ὃν χρόνον ὁ μετ' αὐτοῦ συγκαταδικασθεὶς εἰς θάνατον Μητροπολίτης Γρεβενῶν Αἰμιλιανὸς Λαζαρίδης ἐπιπτεν ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων τοῦ καθήκοντος»<sup>5</sup>.

Διατελῶν σύνεδρον Συνοδικὸν μέλος κατὰ τὸ ὡς ἄνω ἔτος ἐπὶ Πατριαρχείας τοῦ, ὡς εἴρηται, Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ', τοῦ Δεβετζῆ ἢ Δημητριάδου κατὰ τὴν β' αὐτοῦ Πατριαρχείαν (α', Ὀκτώβριος 1878 - 30 Μαρτίου 1884· β', 25 Μαΐου 1901-13 Νοεμβρίου 1912) προήχθη κατ' Αὐγουστον τοῦ ἔτους τούτου εἰς τὴν περιφανῆ Μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως ἐπὶ διαδοχῇ τοῦ προκατόχου του Καλλινίκου Γεωργιάδου (1908-1910), ἀποχωρήσαντος τῆς ἐνεργοῦ ἐκκλησιαστικῆς ὑπηρεσίας.

«Ἐπὶ τὴν ἐπιφανῆ ταύτην ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐθνικὴν σκοπιὰν εὐρισκόμενος ἐν ἡμέραις κρισίμοις καὶ κατὰ τὰς τρεῖς πολιορκίας τῆς ὁμωνύμου πόλεως ἀνεδείχθη ἐν αὐτοθυσίᾳ ὄντως, τοῦ ταλαιπωρουμένου ποιμνίου αὐτοῦ, προστάτης. Τῆς ποιμαντικῆς εὐδοκιμήσεως ἄριστα ἐφόδια φέρων τὴν πεῖραν καὶ τὴν μάθησιν ἐπολλαπλασίασε τὸ θεόθεν αὐτῷ πιστευθὲν τάλαντον, ἐν πᾶσι νήφων καὶ κακοπαθῶν ἔργον εὐαγγελιστοῦ ποιήσας καὶ τὴν διακονίαν αὐτοῦ πληροφορήσας τοσοῦτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον τὴν ἱεράν, ἣν, παρὰ τῶν προκατόχων αὐτοῦ ἐκληρονόμησε παρακαταθήκην, οὐ μόνον ἐτήρησεν, ἀλλ' ἐπεδόθη ἐπὶ ζήλῳ καὶ ἀφοσιώσει εἰς θεραπείαν, κατὰ τὸ διάστημα τῆς δωδεκαετοῦς περιόδου ἐν τῇ Μητροπόλει ταύτῃ ποιμαντορίας, πάσης ἐκπαιδευτικῆς, κοινωνικῆς, ἐθνικῆς, καὶ ἐκκλησιαστικῆς ὑπηρεσίας. Ἐπὶ τοῦ προκεχωρημένου τοῦ ἐθνικοῦ ὀρίζοντος φυλακίου τούτου ἰστάμενος ἀνεδείχθη γενναῖος ἀγωνιστῆς καὶ τεῖχος ὄχυρον τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος, διὰ δὲ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ὀρθοδοξίας πέλεκυς κόπτων πέτρων καὶ πῦρ ἐν ἀκάνθαις τούτους κατακαίων, καὶ ἀντιπαρῆλθε μετὰ θαυμαστοῦ θάρρους τοὺς παντοειδεῖς κινδύνους, οὓς ἡ περιβλεπτος αὐτοῦ παροικία προσεπέριζε καὶ μάλιστα ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς»<sup>6</sup>, εἰς τὴν ὁποίαν, ἐκτὸς καὶ ἄλλων σημαντικῶν γεγονότων, ἔλαβε χώραν κατὰ τὴν 22αν Μαΐου 1921, ὅτε ἡ ἐπαρχία αὕτη καθὼς καὶ ὁλόκληρος ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη εὐρίσκετο ὑπὸ Ἑλληνικὴν διοίκησιν, ἢ συνέλευσις τῶν Ἀρχιερέων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας Γρηγορίου Καλλίδη (1902-1925) ἐπὶ συζητήσει καὶ ἀποφάσει περὶ τοῦ τρόπου ἐκλογῆς νέου Πατριάρχου μετὰ τὴν, ἀπὸ τῆς 12ης Ὀκτωβρίου 1918, παραίτησιν τοῦ Γερμανοῦ Ε' (1913-1918).

5. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου (Ἀτέση), *Λόγοι Ὁμιλίας*. Ἀθήνα, Ἀθήνα 1966, σ. 24.—Εὐγενίου Ἀρχιμ. (Κωσταρίδου), *Ἡ σύγχρονος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία*, Ἐν Ἀθήναις 1921, σ. 446.

6. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου (Ἀτέση), *ἔνωτ.*, σ. 24.

Εἰ καὶ σκοπὸς τῆς παρουσίας ἐργασίας δὲν εἶναι ἢ περαιτέρω παρακολούθησις καὶ ἀξιολόγησις τῶν ἐργασιῶν καὶ ἀποφάσεων τοῦ συνεδρίου τούτου, ἐν τοσοῦτῳ ὅμως, χάριν τῆς ἱστορίας, παραθέτομεν τὰ ὀνόματα τῶν εἰς αὐτὸ μετασχόντων Ἀρχιερέων.

- 1) Μελενίκου (Σιδηροκάστρου) Παρθένιος Γκόλιας.
- 2) Διδυμοτείχου Φιλάρετος Βαφειδῆς.
- 3) Δράμας Ἀγαθάγγελος Κωνσταντινίδης ἢ Μάγνης.
- 4) Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Ἰωακείμ Βαλασιιάδης.
- 5) Ἰωαννίνων Σπυρίδων Βλάχος, ὁ μετὰ ταῦτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν († 1956).
- 6) Νικομηδείας Ἀλέξανδρος Ῥηγόπουλος.
- 7) Ἡρακλείας Γρηγόριος Καλλίδης.
- 8) Ἀδριανουπόλεως Πολύκαρπος Βαρβάκης ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Ἡλιουπόλεως Σμαράγδου Χατζηευσταθίου.
- 9) Πελαγονίας Χρυσόστομος Καβουρίδης.
- 10) Σερρών Χριστοφόρος Κνήτης.
- 11) Σμύρνης Χρυσόστομος Καλαφάτης ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Χίου Ἰερωνύμου Γοργία.
- 12) Μυτιλήνης Κύριλλος Μουμτζῆς.
- 13) Σερβίων καὶ Κοζάνης Φώτιος Μανιάτης.
- 14) Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου Ἀνθιμος Ἀναστασιάδης.
- 15) Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος Χρηστίδης ἢ Παπαχρήστου.
- 16) Κυδωνιῶν Γρηγόριος Ὁρολογᾶς.
- 17) Παραμυθίας Νεόφυτος Κοτζαμενίδης.
- 18) Ἰμβρου Πανάρετος Πετρίδης.
- 19) Γρεβενῶν Αἰμιλιανὸς Δάγγουλας ἢ Δραγούλης καὶ ὡς Τοποτηρητῆς τῆς Μητροπόλεως Ἐλασσῶνος καὶ Δομενίου.
- 20) Μηθύμνης Βασίλειος Κομβόπουλος.
- 21) Φιλαδελφείας Χρυσόστομος Χατζησταυρὸς καὶ ὡς Τοποτηρητῆς τῆς Μητροπόλεως Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων, ὁ μετὰ ταῦτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν († 1968).
- 22) Κορυθαῖς Γερμανὸς Ἀναστασιάδης Τοποτηρητῆς τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Σισανίου καὶ Σιατίστης.
- 23) Γάνου καὶ Χώρας Τιμόθεος Λαμνῆς.
- 24) Λήμνου Στέφανος Δανηλίδης.
- 25) Καστορίας Ἰωακείμ Λεπτίδης.
- 26) Βοδενῶν (Ἐδέσσης) Κωνστάντιος Ρούσας ἢ Καπιτζόγλου.
- 27) Μογλενῶν (Φλωρίνης) Πολύκαρπος Σακελλαρόπουλος.
- 28) Ἀρκαδίας (Κρήτης) Βασίλειος Μαρκάκης, ὁ μετὰ ταῦτα Μητροπολίτης Κρήτης.

- 29) Μετρών Ίωακείμ Ἀποστολίδης.  
 30) Λιτίτσης Νικόδημος Νεοκλέους Παπαγεωργίου.  
 31) Πολυανῆς Φώτιος Παγιώτας.  
 32) Κρήνης Καλλίνικος Λαμπρινίδης.  
 33) Καμπανίας Διόδωρος Κάρατζης.  
 34) Κυδωνίας (Κρήτης) Ἀγαθάγγελος Νικολάκης.  
 35) Κισσάμου (Κρήτης) Ἀνθιμος Λελεδάκης.  
 36) Λάμπτης καὶ Σφακίων (Κρήτης) Ἀγαθάγγελος Παπαδάκης.  
 37) Ρεθύμνης (Κρήτης) Τιμόθεος Βενέρης, ὁ κατόπιν Μητροπολίτης

Κρήτης.

- 38) Κίτρος Παρθένιος Βαρβάκας<sup>7</sup>.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς κατ' Ἀνατολᾶς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ὁ, ὑφ' ἱστορήσιν, Ἱεράρχης διεδραμάτισε σπουδαιότατον ρόλον πρὸς ἐπίλυσιν, τῶν, κατὰ καιρούς, παρουσιαζομένων σοβαρῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν ζητημάτων· ἀκριβῶς καὶ διὰ τοῦτο προϋτάθη διὰ τὴν Πατριαρχεῖαν Κων/λεως.

Μετὰ δηλαδὴ τόν, κατὰ τὴν 13ην Νοεμβρίου 1912, θάνατον τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ ἐπιφανοῦς Πατριάρχου Ἱωακείμ τοῦ Γ', ἡ ἐκλογικὴ συνέλευσις συνελθοῦσα τὸ δεῦτερον τὴν 27ην Ἰανουαρίου 1913 εἰς συνεδρίαν προέβη εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ τριπροσώπου ψηφοδελτίου, καθ' ὃν ἔλαβον ψήφους:

Ὁ Χαλκηδόνος Γερμανός 47.

Ὁ Ἀμασσεῖας Γερμανός Καραβαγγέλης, ὁ καὶ Τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου 42.

Ὁ Ἀδριανουπόλεως Πολύκαρπος 42, μάλιστα δὲ εἰς δύο ψηφοδέλτια ἀνεγράφησαν συνθηματικῶς «ὁ πολιορκούμενος Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως».

Ὁ Ἡρακλείας Γρηγόριος 48.

Ὁ Δέρκων Καλλίνικος 38 καὶ

Ὁ Βιζύης Ἀνθιμος 34, ἐκ τῶν ὁποίων Πατριάρχης ἐξελέγη ὁ πρῶτος, ἦτοι ὁ Χαλκηδόνος Γερμανός<sup>8</sup>.

Ἄν ὑποψηφιότης τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως Πολυκάρπου, ἀπόντος μάλιστα ἐκ Κων/λεως πολιορκουμένης τότε τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων ἰσοψηφήσαντος πρὸς τὸν Τοποτηρητὴν Ἀμασσεῖας Γερμανὸν προεδίκαζε κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν ἐκλογὴν του ὡς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἐὰν ἀπεκλείετο τῆς ἐκλογῆς ὁ Χαλκηδόνος Γερμανός καὶ τοῦτο, διότι ὁ ρηθεὶς Μητροπολίτης διεκρίνετο ὡς μίᾳ Ἱεραρχικῇ φυσιο-

7. Μαυροπούλου Δημ., Πατριαρχικαὶ σελίδες. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπὸ 1878-1949, Ἐν Ἀθήναις 1960, σ. 147-148.

8. Δημ. Μαυροπούλου, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 67.

γνωμία παρασχοῦσα ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος, ἀπολαμβάνουσα βαθείας ἐκτιμήσεως τόσον μεταξύ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου ὅσον καὶ ἐπιφανῶν ὁμογενῶν, διὰ τὴν περινοίαν, τὴν διπλωματικὴν εὐστροφίαν καὶ τὸ ποσηγὲς αὐτοῦ»<sup>9</sup>.

Τὴν διπλωματικὴν αὐτοῦ εὐστροφίαν καὶ τὸν ἄδολον ἔθνικὸν πατριωτισμὸν, ἐπέδειξε, ἐκτὸς ἄλλων περιπτώσεων, ὅτε ἦτο Πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς ἣτις διεξήγαγε διαπραγματεύσεις διὰ τὴν παράδοσιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα τῆς πρωτεύουσας τῆς Θράκης· κατ' αὐτάς «ἐπέδειξε τόσην ἀγχιστροφίαν καὶ ἐπιδεξιότητα, ὥστε κυριολεκτικῶς ἐθαυμάσθη ὑπὸ πάντων ὡς διπλωμάτης ἐκ τῶν σπανίων»<sup>10</sup>.

Ἡτύχησε νὰ ἴδῃ τὴν περιφανῆ ταύτην Μητρόπολιν καὶ τὴν ὁμώνυμον αὐτῆς πρωτεύουσαν ἀπολαμβάνουσαν τῆς ἐλευθερίας ὑπὸ τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ διοίκησιν, μὴ διαρκέσασαν, ἀτυχῶς, ἐπὶ πολὺ, διότι ἐπανῆλθε καὶ αὖθις ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν ἐπικυριαρχίαν· πάντως αἱ, πρὸς τὸ Ἔθνος ἡμῶν παρασχεθεῖσαι παρ' αὐτοῦ ὑπηρεσίαι ἀπέβησαν πολὺτιμοὶ καὶ ἐπωφελεῖς, ἀναγνωρισθεῖσαι ὑπὸ τῆς Πολιτείας ὡς πιστοῦται ἐκ τῆς, ὑπὸ τοῦ τότε Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Ἀλεξάνδρου, ἰδιοχείρου ἀπονομῆς εἰς αὐτὸν τῶν διασήμων τοῦ Ἀνωτέρου Ταξιάρχου, κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ εἰς Ἀδριανούπολιν<sup>11</sup>. «Ἀλτροῦστῆς μέχρις αὐτοθυσίας ἠδυνήθη νὰ περισώσῃ τὴν ἐπαρχίαν του ἀπὸ τοὺς βουλγάρους πλειστάκις. Ἀπὸ τοῦ 1912 ἕως τοῦ 1922 ἔσωσε τὸ ποιμνίον του προβάλλων πάντοτε τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὴν σωτηρίαν τούτου...»<sup>12</sup>.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παρατεθέντων, πιστοῦται, ὅτι ὁ Πολύκαρπος ὑπῆρξε διὰ τὸν λαὸν αὐτοῦ «ζῶσα καὶ σιωπῶσα παραίνεσις», ἐκπληρώσας εὐσυνειδήτως τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐπιτασσόμενον: «Ἄλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς καὶ ἔθηκα ὑμᾶς, ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καὶ καρπὸν φέρητε καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένει» (Ἰωάν. ΙΕ' 16-17)».

Ἄλλ' αἱ ἔθνικαὶ τοῦ 1922 περιπέτειαι ἠνάγκασαν τοῦτον ἵνα μετὰ τοῦ ποιμνίου του ἐγκατασταθῇ εἰς τὸ ἐναπομείναν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα τμήμα τῆς τέως ἐκτεταμένης Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως καὶ ἀπὸ τοῦ 1928 ἐνταχθῇ εἰς τὴν δύναμιν τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, ἣτις κατὰ τὸ ἔτος 1931, ἐπὶ διαδοχῇ τοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος θανόντος Ἱερωνύμου Γοργία (1909-1931) προχρηματίσαντος Ἐπισκόπου Εἰρηνοπόλεως 1892-1897, Μητροπολίτου Καλλιουπόλεως καὶ Μαδύτου 1897-1909, ἐξέλεξε τοῦτον Μητροπολίτην Χίου, ὅφ' ἦν ἰδιότητα παρέμεινε μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1933, ὅτε

9. Αὐτόθι, σ. 67-68.

10. Κωσταντίδου Εὐγενίου, *ἔνθ' ἄνωτ.*, σ. 448.

11. Αὐτόθι.

12. Ν. Φ. (Νικολάου Φοροπούλου) εἰς τὸ λήμμα, *Πολύκαρπος Βαρθολομαῖος Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως (1910-1922), εἶτα Μητροπολίτης Χίου (1931-1933)*, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», τ. Ι', σ. 534.



διὰ λόγους υγείας καὶ γήρατος παρητήθη· ἔκτοτε παρέμενεν ἐφησυχάζων ἐν Ἀθήναις μέχρι τῆς πρὸς Κύριον ἐκδημίας, λαβούσης χώραν τὴν 5ην Φεβρουαρίου 1945<sup>13</sup>.

Τοιοῦτος ἐν ἀμυδρᾷ σκιαγραφίᾳ ὑπῆρξεν ὁ Μητροπολίτης περισσότερον γνωστὸς ὡς Ἀδριανουπόλεως Πολύκαρπος Βαρβάκης· «ἤρεμος καὶ ἡσύχιος, πρᾶος καὶ ἀγαθὸς ὑπέκυψεν ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ χρόνου, ἵνα ἐγερθῆ εἰς τὴν αἰωνίαν ἀνάπαυσιν καὶ προστεθῆ εἰς τὴν χορείαν τῶν μακαριστῶν, τῆς Ἐκκλησίας, Ἱεραρχῶν»<sup>14</sup>.

### ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΕΩΣ

Γερβάσιος Σαρασίτης.

Ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ 1901-1902.

Μητροπολίτης Ροδοπόλεως (ἐν Πόντῳ) 1902-1906.

Μητροπολίτης Κορυτσᾶς (ἐν Ἀλβανίᾳ) 1906-1910.

Μητροπολίτης Ἀγκύρας (ἐν Μ. Ἀσίᾳ) 1910-1922.

Μητροπολίτης Ἀλεξανδρουπόλεως (ἐν Θράκῃ) 1922-1934.

Ὁ Γερβάσιος Σαρασίτης ἐγεννήθη ἐν Ἀργυρουπόλει τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας Πόντου κατὰ τὸ ἔτος 1867 ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν κατωτέρων αὐτοῦ μαθημάτων καὶ σπουδῶν εἰσήχθη εἰς τὴν, κατὰ Χάλκην, Θεολογικὴν Σχολήν, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τὸ 1893 μετὰ τὴν ἔγκρισιν τῆς ἐναίσιμου αὐτοῦ διατριβῆς, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὅτι γνήσιοι αἱ ποιμαντικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου», ἔχων ὡς συμφοιτητὰς καὶ συνταξιῶτας τοὺς, μετὰ ταῦτα, Μητροπολίτας α) Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν Ἀνθιμον Τουμπαλίδην (1911-1915) τὸν ἀπὸ Ἐπισκόπου Σεβαστείας (1910-1911), β) Λήμνου (1905-1912) καὶ εἶτα Θεσσαλονίκης (1912-1951) Γεννάδιον Ἀλεξιάδην καὶ γ) τὸν Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης (1907-1935) Γερμανὸν Τρωϊάνον»<sup>15</sup>.

Εἰσελθὼν ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὰς τάξεις τοῦ κλήρου ἐχειροτονήθη διάκονος μὲν τὸ 1892, πρεσβύτερος δὲ τὸ 1896. Καὶ μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν του ἐκ τῆς, ὡς εἴρηται, Θεολογικῆς Ἀκαδημίας ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, ἐν Πόντῳ, ἐν οἷς τοῦ Φροντιστηρίου τῆς ἰδιαίτερας του πατρίδος Ἀργυρουπόλεως (Γκιουμοῦς-Χανέ) (1893-1895), ἐν Καισαρείᾳ, Ἱερατικῆς Σχολῆς Ζινδζι-ντερέ (1895-1900) καὶ τοῦ Γυμνασίου Ἀμισοῦ

13. «Ἐκκλησία», ἔτ. 1945, ἀριθ. φύλ. 1-2, σ. 15.

14. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου (Ἀτέση), ἐνθ' ἄνωτ., σ. 25.

15. Βασιλείου Σταυρίδου, Ἡ Ἱερά Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 103.

δηλ. Σαμψούντος (1900-1901)· τῇ προτάσει τοῦ Μητροπολίτου Καισαρείας Ἰωάννου Ἀναστασιάδου (1878-1902) ἐξελέγη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν Πατριαρχείων Κων/λεως Βοηθὸς παρ' αὐτῶ Ἐπίσκοπος ὑπὸ τὸν τίτλον Ναζιανζοῦ χειροτονηθεὶς τὴν 27ην Αὐγούστου τοῦ 1901, διατελέσας ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ ἐπομένου ἔτους, ὅτε ὑπὸ τὴν αὐτὴν ιδιότητα, ὑπῆρέτησε τὸν Γέροντα καὶ προστάτην του Μητροπολίτην Χαλδίας Γερβάσιον Σουμελίδην (1864-1905), οὗτινος πνευματικὰ ἀναστήματα ὑπῆρξαν καὶ Μητροπολίται, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα παραθέτομεν εἰς τὴν παράγραφον περὶ τοῦ Μητροπολίτου Γρεβενῶν τοῦ ἀπὸ ἐπισκόπου Σεβαστείας Γερβασίου Σουμελίδου τῆς παρουσίας μελέτης, καθὼς καὶ ἄλλαι προσωπικότητες, ἐν τε τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ κοινωνίᾳ, διαπρέψασαι.

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1902 προάγεται εἰς Μητροπολίτην Ροδοπόλεως Πόντου ἐχούσης πληθυσμὸν περὶ τοὺς 57.000 κατοίκους, 57 σχολεῖα, 121 διδασκάλους καὶ διδασκαλίσσας, 2.430 μαθητὰς καὶ 797 μαθητρίαι, σύνολον ἀμφοτέρων 3.227. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσάνθος Φιλιππίδης († 1949) εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα αὐτοῦ ἀναγράφει ὅτι μετὰ τὸν θάνατον (18 Ἰουνίου 1906) τοῦ Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Κωνσταντίου Καρατζοπούλου «ὁ Ῥοδοπόλεως Γερβάσιος εἶχε βλέψεις πρὸς τὴν Τραπεζοῦντα, ἀλλ' ἐθεωρεῖτο ἀκατάλλητος ὡς νευρικός καὶ στερούμενος ἀγωγῆς καὶ πολιτισμοῦ. Ἀλλ' ὁ Ῥοδοπόλεως προέτεινε ἑαυτὸν τηλεγραφικῶς εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, (ἐνοεῖται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου), τὸ τηλεγράφημα ὅμως τοῦτο δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν...»<sup>16</sup> ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Μάιον τοῦ 1913 ὑπῆρξεν ὑποψήφιος διὰ τὴν Μητρόπολιν Τραπεζοῦντος· ἀνεξαρτήτως τούτων, ἐν τῇ Μητροπόλει Ροδοπόλεως ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ ἀρχιερέως αὐτῆς καὶ ἐπόπτου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σουμελᾶ καθήρτισε λεπτομερῆ κατάλογον τῶν κειμηλίων αὐτῆς, παρέμεινε μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1906 ὅτε μετετέθη εἰς τὴν ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ Μητρόπολιν Κορυτσᾶς, ἐπὶ διαδοχῇ τοῦ προκατόχου του καὶ Ἐθνομάρτυρος Φωτίου Καλπιδῆ (1902-1906), ἐξ ἧς καὶ αἴθις κατὰ Μάρτιον τοῦ 1910 μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἀγκύρας εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ τέως ἀρχιερέως αὐτῆς Σωφρονίου Νηστοπούλου (1902-1910), ἐν ἧ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1922, ὅτε ἐπὶ πατριαρχείας Μελετίου Μεταξάκη (1921-1923) κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1922 μετετέθη εἰς τὴν, ἐξ ἀποσπάσεως τῆς ἐπαρχίας Αἴνου, νεοσυσταθεῖσαν Μητρόπολιν Ἀλεξανδρουπόλεως, ἣν ἐποίμανε μέχρι τῆς 31ης Μαΐου 1934, ὅτε καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 77 ἐτῶν.

Ὁ Γερβάσιος ἠσχολήθη καὶ μετὰ τὴν θεραπείαν τῶν γραμμάτων, δημοσιεύσας εἰς ἐκκλησιαστικὰ περιοδικὰ μελέτας ἠθικοθησκευτικοῦ-κοινωνικοῦ

16. Βιογραφικαὶ ἀναμνήσεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσάνθου τοῦ ἀπὸ Τραπεζοῦντος 1881-1949, Ἀθήναι 1970, σ. 43. Ἐπιμελεία Γεωργίου Τασοῦδη, Ἐκτελεστοῦ Διαθήκης καὶ ἀνεψιοῦ του.

περιεχομένου· τὸ 1931 ὡς Ἀλεξανδρουπόλεως ἐξέδωκε σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀντιχιλιαστικά ἦτοι αἱ ἐξ Ἀμερικῆς χιλιαστικαὶ δοξασαὶ καὶ αἱ συναφεῖς ἄλλαι κενοδοξίαι Ἰ. Θ. Φώδερφωρδ ἀναλυόμεναι καὶ ἀνασκευαζόμεναι»· ἐνῶ τὸ 1915 ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Μητροπολίτου Ἀγκύρας ἐδημοσίευσεν ἐργασίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Σκέψεις περὶ καταργήσεως τῆς ἀγαμίας τοῦ κλήρου»<sup>17</sup>.

Ὡς Μητροπολίτης Ἀλεξανδρουπόλεως μετέσχεν ὡς μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Συνοδικὴν περίοδον 1929-1930<sup>18</sup>.

Διὰ τῆς ἀπὸ 4ης δηλ. Σεπτεμβρίου τοῦ 1928 Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως ἀπεφασίσθη, ὡς ἐτονίσθη καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν, ὅπως εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ὀρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος... «συμμετέχουσι καὶ οἱ Μητροπολίται τῶν ἐπαρχιῶν τῶν νέων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, καλούμενοι εἰς αὐτὴν κατ' ἴσον ἀριθμὸν πρὸς τοὺς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος προσκαλουμένους ἀρχιερεῖς καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ σύστημα καὶ μετὰ τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων».

Ἐν πάσῃ περιπτώσει· εἰς διαδοχὴν τούτου, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας διασκεψαμένη περὶ πληρώσεως τῆς οὕτωςι χηρευσάσης Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ἐξέλεξε κατ' Ἰούνιον τοῦ ἰδίου ἔτους, ὡς τοιοῦτον, τὸν Μητροπολίτην Σουφλίου Ἰωακεῖμ Καβύρην. «Συμφώνως δὲ τῇ Πατριαρχικῇ Ἐγκυκλίῳ τοῦ 1924 καὶ τῷ Καταστατικῷ Νόμῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἢ προσωρινῇ Μητροπόλις Σουφλίου κατηργήθη συγχωνευθεῖσα μετὰ τῶν ἐξ ὧν ἀπεσπάσθη ὁμόρων Μητροπόλεων Διδυμοτείχου καὶ Ἀλεξανδρουπόλεως».

Ἰ ω α κ ε ἰ μ    Κ α β ὄ ρ η ς    κ α ἰ    Κ α β ε ἰ ρ η ς.

Ἐπίσκοπος Ἀμφιπόλεως	1917-1922.
Μητροπολίτης Ἰμβρου	1922-1924.
Μητροπολίτης Ἰκαρίας	1924-1926.
Μητροπολίτης Σουφλίου	1926-1934.
Μητροπολίτης Ἀλεξανδρουπόλεως	1934-1967.

17. Πολυκάρπου Μητροπολίτου Μεσσηνίας (Συνοδινοῦ), Ἐκκλησιαστικά ἀπομνημονεύματα, Ἀθήναι 1970, σ. 85.—Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου (Ἀτέση), Βιογραφικά σημειώματα τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Πόντῳ Μητροπολιτῶν κατὰ τὸ ἔτος 1919, Ἐν Ἀθήναις 1982, σ. 65, § 8 καὶ ἀνάτοπον, σ. 7-9.

18. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου (Ἀτέση), Βιογραφικά σημειώματα τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Πόντῳ Μητροπολιτῶν, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 7-9.—Τοῦ αὐτοῦ, Οἱ κατὰ τὰ ἔτη 1900 μέχρι σήμερον διατελέσαντες ὡς Συνοδικοὶ Ἀρχιερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 10.—Αἱ Συνοδικαὶ Ἐγκυκλίῳι, Ἀθήναι 1955, τ. Α' (1901-1933), σ. 502.—Ν. Φ. (Νικολ. Φοροπούλου), εἰς τὸ λῆμμα, Γερβάσιος. Ὁ Σαρασίτης (1867-1934), «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγναυλοποιεῖα», τ. Δ', σ. 356.—Ἐκκλησία, ἔτ. 1934, ἀριθ. φύλ. 22, σ. 174 καὶ φύλ. 23, σ. 182.

Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Σηλυβρία τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης κατὰ τὸ ἔτος 1880· μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν κατωτέρων αὐτοῦ σπουδῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν, ἐν Κων/λει, Μεγάλῃν τοῦ Γένους Σχολήν, ἵνα περατώσῃ τὰς θεολογικὰς του τοιαύτας, εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολήν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν· ἐπιστρέψας ἀκολούθως εἰς Κωνσταντινούπολιν διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ Ἀ' Πατριαρχικοῦ Γραφείου ἀπὸ τοῦ 1902-1903 ἐπὶ τῆς β' Πατριαρχείας τοῦ Ἰωακείμ Γ'. Ἐν ἔτει 1917 ἐπὶ Πατριαρχείας τοῦ ἀπὸ Χαλκηδόνος Γερμανοῦ Καβακοπούλου (1913-1918) τοῦ τελευταίου ἐκπροσώπου τοῦ Γεροντισμοῦ, ἐξελέγη Ἐπίσκοπος ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀμφιπόλεως, ἀναλαβὼν καθήκοντα Χωρεπισκόπου ἐν Γαλατᾶ Κωνσταντινουπόλεως, διατελέσας ὡς τοιοῦτος μέχρι τῆς 24ης Φεβρουαρίου 1922, ὅτε ἐξελέγη Μητροπολίτης Ἰμβρου, εἰς διαδοχὴν τοῦ θανόντος Ἀρχιερέως αὐτῆς Παναρέτου Πετρίδου, παραμείνας ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ 1924 ὅτε κατεστάθη ἀλληλοδιαδόχως Μητροπολίτης Ἰκαρίας 1924-1926 καὶ Σουφλίου 1926-1931.

Ἡ Ἱερά δηλ. Σύνοδος τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν, τὸ γεγονός, ὅτι, μετὰ τὴν, κατὰ τὸ ἔτος 1922, Μικρασιατικὴν τραγωδίαν, διὰ τῆς ὁποίας κατεστράφη ὁ ὑπέροχος πολιτισμὸς τῶν αἰώνων, πολλοὶ τοῦτου Ἀρχιερεῖς τῶν Μητροπόλεων Πόντου, Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἀνατολικῆς Θράκης, κατέφυγον εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, προέβη εἰς ἀποφάσεις ἀποβλεπούσας εἰς τὴν τακτοποίησιν καὶ τοποθέτησιν τῶν προσφύγων τούτων ἀρχιερέων· καὶ σὺν ταῖς ἄλλαις πράξεσιν ἀπεφάσισεν τὸ 1924, ὅπως, τὸν μὲν Ἰμβρου Ἰωακείμ τὸν τοποθετήσῃ εἰς τὴν νεωστὶ δημιουργηθεῖσαν Μητρόπολιν Ἰκαρίας Ἀ' Ἰωακείμ μετατιθέντος εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀρτισυστάτου μητροπόλεως Ἰκαρίας<sup>19</sup>, τὸν δὲ ἐπίσκοπον Κωνσταντίας Ἰωάννην Βασιλικὸν εἰς τὴν, ἐκ τῆς μεταθέσεως τοῦ Ἰωακείμ, κενωθεῖσαν Μητρόπολιν Ἰμβρου.

Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν συνεχείᾳ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1926 ἐγένετο ἀμοιβαία μετάθεσις καὶ ἐναλλαγὴ θρόνων τῶν Μητροπολιτῶν Ἰκαρίας τοῦ ἀπὸ Ἰμβρου Ἰωακείμ Καβύρη καὶ Σουφλίου Νεοφύτου Κοτζαμανίδου τοῦ ἀπὸ Παραμυθίας. «Τεθέντος εἰς προσωρινὴν διαθεσιμότητα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἰκαρίας κ. Ἰωακείμ ἐξελέγη τῇ 20ῇ Νοεμβρίου ἐ.ξ. ἀντικαταστάτης αὐτοῦ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σουφλίου κ. Νεόφυτος, Μητροπολίτης δὲ Σουφλίου ἐξελέγη αὐθημερὸν ὁ Σεβ. πρῶν Ἰκαρίας κ. Ἰωακείμ»<sup>20</sup>, διατελέσας ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1934, ὅτε μετετέθη καὶ αὐθις εἰς τὴν Μητρό-

19. Κῶδιξ Πατριαρχικὸς Π/Β', σ. 51.

20. Αὐτόθι. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου (Ἀτέση), Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας (1833-1960), Ἀθήναι 1960, σ. 28, ὅπσο. 2. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἱερά Μητρόπολις Ἰμβρου καὶ Τενέδου ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, Ἀθήναι 1981, σ. 486-487.

πολιν Ἀλεξανδρουπόλεως ὡς ἀνωτέρω, ἀνεγράφη, ἐξ ἧς ἀπεχώρησε, δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4589 Ν.Δ. «Περὶ ρυθμίσεως ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ ἄλλων τινῶν διατάξεων», ἀποθανὼν ὡς «πρώην» τὴν 10ην Φεβρουαρίου 1974 ἐν Ἀθήναις, ἐν αἷς ἐφησυχάζεν, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀπεχώρησε τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας, ταφείς ἐν Ἀλεξανδρουπόλει.

Ἄξιον ἱστορικῆς ἐπισημειώσεως εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ὡς Μητροπολίτης τῆς παροικίας ταύτης ἀνήγειρε ναοὺς, ἰδρύσας εὐαγγῆ κοινωφελῆ ἰδρύματα, ὡς τὸ Ἰωακείμιον Γηροκομεῖον πρὸς τιμὴν τοῦ ὀνομασθέν οὕτω, καὶ τὸ Οἰκοτροφεῖον «Ἅγιος Βασίλειος». Ἐδημοσίευσεν δύο τόμους κηρυγμάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκκλησιαστικοὶ ἀντίλαλοι» (1955) καὶ μελέτην φέρουσαν τὸν τίτλον «Ἡ σημασία τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων»<sup>21</sup>. Ὡς ἀρχιερεὺς τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ 1928, μετέσχεν ὡς συνέδρον μέλος εἰς τὰς Συνοδικὰς Περιόδους τῶν ἐτῶν 1933-1934, 1934-1935, 1935-1936, 1940-1941 ὡς ἀντιπρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, 1943-1944 καὶ πάλιν ὡς ἀντιπρόεδρος Αὐτῆς· σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν ταύτης, λόγῳ τοῦ, ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ξενικῆς κατοχῆς (Γερμανῶν) περιορισμοῦ οἴκοι (φυλακίσεως) τοῦ Προέδρου Αὐτῆς Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Δαμασκηνοῦ καὶ ἀδυνατοῦντος καὶ κωλυομένου κατ' ἀκολουθίαν νὰ ἐξασκῆ τὰ Συνοδικὰ του καθήκοντα, τὴν ἐκπεραιώσιν τούτων διεξήγαγεν οὗτος μετὰ τοῦ ὑπευθύνου συμβούλου του, τοῦ χαράσσοντος τὰς γραμμὰς ταύτας, ὄντος τότε Ἀρχιεπιγραμματέως Αὐτῆς, μέχρις οὗ ἀπελευθερωθεὶς ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἀνέλαβε καὶ αὐθις ταῦτα, 1944-1945, 1948-1949, 1949-1950, 1956-1957, 1959-1960 ὡς ἀντιπρόεδρος καθὼς καὶ κατὰ τὸ 1963-1964 ὡς τοιοῦτος<sup>22</sup>.

### ΒΕΡΡΟΙΑΣ ΚΑΙ ΝΑΟΥΣΗΣ

Ἀλέξανδρος Δηλιανᾶς.

Ἐπίσκοπος Μυρρίνης 1910-1917

Μητροπολίτης Ἀνέων 1917-1922.

Μητροπολίτης Περγάμου 1922-1924.

Μητροπολίτης Ζιχνῶν 1924-1943.

Μητροπολίτης Βερροίας καὶ Ναούσης 1943-1958.

Ὁ Ἀλέξανδρος Δηλιανᾶς ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1878 εἰς Μαραθόκαμπον Σάμου ἔνθα διήκουσε τὰ ἐγκύκλια αὐτοῦ μαθήματα εἰς τὸ αὐτόθι Πυ-

21. Ι. Χ. Κ. (Ἰωάν. Κων/δου), εἰς τὸ λῆμμα, Ἰωακείμ ὁ Καβύρης Μητροπολίτης Ἀλεξανδρουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1934, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια», τ. ΣΤ', σ. 1114.

22. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου (Ἀτέση), *Οἱ κατὰ τὰ ἔτη 1900 μέχρι σήμερον διατελέσαντες ὡς Συνοδικοὶ κλπ.*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 27.

θαγόρειον Γυμνάσιον, μετὰ τὸ πέρας τῶν ὁποίων ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀπολυθεὶς ταύτης ἀριστοῦχος κατὰ τὸ 1903· ἔνα ἐν συνεχείᾳ ἀναλάβη τὴν σχολαρχίαν τοῦ ἐν Πάτρῳ Ἱεροδιδασκαλείου, ἀποχωρήσας ταύτης μετὰ διετίαν, ἤτοι τὸ 1905 ὅτε κληθεὶς ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς Μητροπολίτου Ἐφέσου Ἰωακείμ Εὐθυβούλη ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπιτρόπου του ἐν Ἀδραμυτιῶν· τῇ προτάσει δὲ τούτου, ἢ, κατ' Ἀνατολάς, Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία λαβοῦσα ὑπ' ἔψιν τὰς πρὸς Αὐτὴν, τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὑπηρεσίας τὸν ἀνήγαγεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν τίτλον Μυρρίνης χειροτονηθεὶς εἰς Ἀρχιερέα τὴν 18ην Ἰανουαρίου 1910, παραμείνας ὡς Βοηθὸς Ἐπίσκοπος τοῦ Ἐφέσου μέχρι τῆς 21ης Φεβρουαρίου 1917, ὅτε προήχθη εἰς Μητροπολίτην Ἀνέων μὲ ἔδραν τὰ Σκόπια ἢ Σκώπια.

Καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην εἰργάσθη δραστηριῶς καὶ ἐπιτυχῶς εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἐθνικὸν τομέα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ νὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς 18μήνου τοιαύτης ὑπερορίας ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῇ νὰ παραμείνῃ ἐπὶ πολὺ εἰς αὐτήν, διότι καὶ πάλιν οὐ μόνον ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἰταλῶν, ἀλλὰ καὶ κατεδικάσθη ἐρήμην εἰς θάνατον, τὸν ὁποῖον τελικῶς ἀπέφυγεν· ὡς Μητροπολίτης Ἀνέων διετέλεσε μέχρι τῆς 19ης Φεβρουαρίου 1922, ὅτε ἐξελέγη ὡς τοιοῦτος Περγάμου, μετὰ τὴν ἀπόσπασιν τοῦ ὁμωνύμου τμήματος ἀπὸ τὴν ἐκτεταμένην ἐπαρχίαν Ἐφέσου καὶ τὴν ἀνακηρύξιν αὐτοῦ εἰς τὴν τιμὴν Μητροπόλεως. «Τοῦ τμήματος Περγάμου τῆς Ἐπαρχίας Ἐφέσου μετὰ τῶν κατ' αὐτὸ χωρίων, ἀνακηρυχθέντος κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ διὰ τοὺς ἐν τοῖς Πρακτικοῖς αὐτῆς ἐκτιθεμένους λόγους, εἰς νέαν μητρόπολιν ὑπὸ τὴν προσωνομίαν Π ε ρ γ ά μ ο υ, ἀνεξάρτητον μὲν τῆς μητροπόλεως Ἐφέσου, ἐξαρτωμένην δὲ Ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγ. Ἐκκλησίας καὶ ἔχουσας τὰ Συνοδικῶς διαχαραχθέντα ὄρια»<sup>23</sup>, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῇ νὰ μεταβῇ εἰς αὐτήν λόγω πολιτικῆς ἀνάγκης.

Ἐν τῷ μεταξύ, μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1922 Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἦλθε καὶ οὗτος ὡς πρόσφυξ εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα παραμένων, ἐν τῇ οὐσίᾳ ὡς σχολάζων, μέχρις οὗ τὴν 9ην Ὀκτωβρίου 1924 κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἐξελέγη Μητροπολίτης τῆς προσωρινῆς διὰ τότε Μητροπόλεως Ζιχνῶν. Καταληφθείσης καὶ ταύτης κατὰ τὸ 1941 ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπεμακρόνθη παρ' αὐτῶν ἐξ αὐτῆς ἔλθων εἰς Ἀθήνας καὶ πάλιν ὡς πρόσφυξ· αὐτόθι δὲ διαμένων, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1943, ἐξελέγη Μητροπολίτης Βερροίας καὶ Ναούσης ὑπὸ τὴν ιδιότητα δὲ ταύτην μετέσχε τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων τὸ 1951, ἐπὶ τῷ Ἰω-

<sup>23</sup>. Νικολ. Τώμαδάκη, *Μητρόπολις Ἐφέσου ἐπαρχίας Ἀσίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν*, Ἐν Ἀθήναις 1978, σ. 101.

βηλαίῳ τῶν ἑορτῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου· διετέλεσε Τοποτηρητῆς τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σπυρίδωνος Βλάχου († 1956) μέχρι τῆς ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου του, τοῦ, ἀπὸ Λαρίσης καὶ Πλαταμῶνος, Δωροθέου Κοτταρᾶ.

Ὁ Ἀλέξανδρος Δηλανᾶς, Ἱεράρχης καλοκάγαθος, εὐγενῆς τοὺς τρόπους, μειλίχιος, προσηγῆς πρὸς πάντας, ἄνευ ὑπεροφίας καὶ ἐγωῖσμοῦ, ἡγαπήθη παρ' ὄλων καὶ ἐξετιμᾶτο βαθύτατα, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον, ἐκτὸς τῆς προσωπικῆς του καλωσύνης, προσέφερεν ἀξιολόγους ἐκκλησιαστικὰς καὶ ἔθνικὰς ὑπηρεσίας ὥστε νὰ καταστῇ ἄξιος εὐγνωμοσύνης καὶ ἐπαίνου.

Ἀπὸ τοῦ 1928, ἀφ' ἧς δηλ. ἐποχῆς ἐνεγράφη, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὸ Συνταγμάτιον τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, διετέλεσε σύνοδρον Συνοδικὸν μέλος κατὰ τὰς ἀκολούθους Συνοδικὰς περιόδους. Ὡς Ζιχνῶν, 1932-1933, 1937-1938, 1942-1943. Ὡς Βερροίας καὶ Ναούσης 1945-1946, 1952-1953, 1/4-30/9/1952 α' ἐξάμηνον, 1/10/1952-31/3/1953 β' ἐξάμηνον, 1955-1956· ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν τὴν 5ην Ἰανουαρίου 1958<sup>24</sup>, καταλιπὼν μνήμην σώφρονος καὶ εὐγενοῦς Ἱεράρχου.

### ΓΡΕΒΕΝΩΝ

Γερβάσιος Σουμελίδης.

Ἐπίσκοπος Σεβαστείας 1914-1934.

Μητροπολίτης Γρεβενῶν 1934-1943.

Ὁ Γερβάσιος Σουμελίδης ἐγεννήθη ἐν Κρώμνῃ Πόντου κατ' Αὐγουστον τοῦ 1882. Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἔτυχε τῆς προνοίας καὶ προστασίας τοῦ θεοῦ του Μητροπολίτου Χαλδίας Γερβασίου Σουμελίδου (14 Ἰουλίου 1864-Μάϊος 1905), ἀρχιερέως ἀναδείξαντος καὶ μορφώσαντος πολλὰ πνευματικὰ ἀναστήματα, ἐν οἷς καὶ τοὺς α) Γερβάσιον Ὠρολογᾶν, Μητροπολίτην Κορυτσᾶς 1895-1902., Καισαρείας 1902-1910 καὶ τέλος Ἰωαννίνων 1910-1916· β) Γερβάσιον Σαρασίτην, Ἐπίσκοπον Ναζιανζοῦ 1901-1902, καὶ εἶτα Μητροπολίτην Ῥοδοπόλεως 1902-1906, Κορυτσᾶς 1906-1910, Ἀγκύρας καὶ Δορυλαίου (Ἑσκῆ-Σεχίρ) 1910-1922 καὶ τελευταῖον Ἀλεξανδρουπόλεως 1922-1934· γ) Λαυρέντιον Παπαδόπουλον, Μητροπολίτην Χαλδίας 1905-1922, τὸν καὶ διάδοχόν του ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, καὶ εἶτα Δράμας 1922-1928 καὶ δ) τὸν ὑφ' ἰστόρησιν τοιοῦτον Γερβά-

24. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Δήμνου (Ἀτέση), Βιογραφικά σημειώματα τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Πόντῳ Μητροπολιτῶν κλπ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 15-17. — Ι. Χ. Κ. (Ἰωάν. Κων/δοῦ), εἰς τὸ λήμμα, Ἀλέξανδρος Δηλανᾶς (1878-5/1/1958), «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαιδεία», τ. Β', σ. 117.

σιον Σουμελίδην, Ἐπίσκοπον Σεβαστείας 1914-1934 καὶ εἶτα Μητροπολίτην Γρεβενῶν 1934-1943 ὡς καὶ ἄλλους διαπρέψαντας ἐν τῇ ἐπιστῆμῃ καὶ ἀλλαχοῦ<sup>25</sup>.

Ἄξιον ἱστορήσεως διὰ τὸν Χαλδίας Γερβάσιον, καὶ πρὸς τιμὴν του βεβαίως, εἶναι ὅτι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ παρέμεινεν ὑπὲρ τὴν 40ετίαν, καίτοι ἐδόθησαν ἐν τῷ μεταξύ εἰς αὐτὸν εὐκαιρίαί, καὶ μάλιστα, μετὰ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν τῆς Κων/λεως θρόνον τοῦ ἰσαδέλφου φίλου του Νεοφύτου Η΄ τοῦ Παπακωνσταντίνου (27 Ὀκτωβρίου 1891-25 Ὀκτωβρίου 1894) ἵνα καταλάβῃ σπουδαίους καὶ πρωτεύοντας ἀρχιερατικούς θρόνους.

Ἄληθές εἶναι, ὅτι καὶ ἡ Μητρόπολις Χαλδίας δὲν ἤτο περιφρονητέα ἐπαρχία, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι αὕτη κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ διανυομένου τοιοῦτου, ἦνθι ἐκκλησιαστικῶς, πνευματικῶς καὶ ἐκπαιδευτικῶς, ἄτε ἔχουσα 170 σχολεῖα διαφόρου τύπου μὲ 330 διδασκάλους καὶ διδασκαλίσας, 3.780 μαθητὰς καὶ 2.740 μαθητρίας, ἦτοι ἐν συνόλῳ 6.520<sup>26</sup>.

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου παραγενόμενοι, σκόπιμον ὑπολαμβάνομεν, ἔστω καὶ ἐν παρεκβάσει, νὰ παραθέσωμεν στατιστικὰς ἐκκλησιῶν, σχολείων κ.λπ. εἰλημμένας ἐκ διαφόρων πηγῶν διὰ νὰ παρουσιάσωμεν τὴν ἀνθηρὰν εἰκόνα τῆς ὄντως περιλάμπρου ἀκμῆς τῆς τε ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς τοῦ Πόντου καταστάσεως.

Οὕτω τὸ Βιλαέτιον<sup>27</sup> Κασταμονῆς εἶχε 36 ἐκκλησίας, 47 ἱερεῖς, 32 σχολεῖα, 62 διδασκάλους καὶ διδασκαλίσας καὶ 2.306 μαθητὰς καὶ μαθητρίας. Τὸ Βιλαέτιον Τραπεζοῦντος 863 ἐκκλησίες, 980 ἱερεῖς, 754 σχολεῖα, 4.202 διδασκάλους καὶ διδασκαλίσας καὶ 37.195 μαθητὰς καὶ μαθητρίας. Τὸ Βιλαέτιον Σεβαστείας 310 ἐκκλησίας, 325 ἱερεῖς, 235 σχολεῖα, 374 διδασκάλους καὶ διδασκαλίσας καὶ 10.805 μαθητὰς καὶ μαθητρίας. Συνολικῶς εἰς τὰ τρία ταῦτα Βιλαέτια ἔχομεν 1.182 ἐκκλησίας, 1.352 ἱερεῖς, 1.021 σχολεῖα, 1.638 διδασκάλους καὶ διδασκαλίσας καὶ 50.306 μαθητὰς καὶ μαθητρίας.

Ἡ εἰκὼν αὕτη παρουσιάζεται κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1919<sup>28</sup> κατ'

25. Νικολ. Φοροπούλου, εἰς τὸ λῆμμα, *Γερβάσιος ὁ Σουμελίδης Μητροπολίτης Χαλδίας*, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», τ. Δ΄, σ. 355-357.

26. Τρύφωνος Εὐαγγελίδου, *Οἱ ἐπισημότεροι τῶν Ἑλλήνων λογίων ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μέχρι σήμερα*, καταχωροῦντος «Πίνακα τῆς σχολικῆς κινήσεως τοῦ Πόντου» εἰλημμένον ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Δημ. Οἰκονομίδου, «Ὁ Πόντος καὶ τὰ δίκαια τοῦ ἐν αὐτῷ Ἑλληνισμοῦ», «Πανελλήνιον λεύκωμα Ἑθνικῆς Ἐκατονταετηρίδος 1821-1921», Ἀθῆναι 1921, τ. Ε΄, σ. 63-75, 80.

27. *Γενικὴ διοίκησις (νομὸς) ὑπὸ Βαλῆν*, (Λεξικὸν «Πρωτὰς»), σ. 564 καὶ 2138.

28. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου (Ἀτέση), *Βιογραφικὰ σημεῖα τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Πόντῳ Μητροπολιτῶν κατὰ τὸ ἔτος 1919*, «Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι», ἔτ. 1981, ἀριθ. φύλ. 1400, σ. 18 καὶ ἀνάτυπον, σ. 5.



Άλλην δὲ πληροφορίαν τῆς αὐτῆς χρονικῆς περιόδου ἔχομεν εἰς τὸ Βιλαέτιον Κασταμονῆς 106 ἐκκλησίας καὶ 5.932 μαθητὰς ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Εἰς τὸ Βιλαέτιον Τραπεζοῦντος 746 ἐκκλησίας καὶ 30.558 μαθητὰς ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Εἰς τὸ Βιλαέτιον Σεβαστείας 412 ἐκκλησίας καὶ 13.932 μαθητὰς καὶ μαθητρίας· ἐν τῷ συνόλῳ καὶ εἰς τὰ τρία ταῦτα Βιλαέτια 1.264 ἐκκλησίας καὶ 50.422 μαθητὰς καὶ μαθητρίας.

Τέλος καταχωροῦμεν «πίνακα τῆς σχολικῆς κινήσεως τοῦ Πόντου» κατὰ Μητροπόλεις, ἔχοντα ὡς ἑξῆς.

α) Μητρόπολις Τραπεζοῦντος:

Πληθυσμὸς	95.500	Ἑλλήνας χριστιανούς.
Σχολεῖα	111	
Διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι	200	
Μαθηταὶ	4.505	
Μαθητρίαι	1.300	Σύνολον ἀμφοτέρων 5.805.

β) Μητρόπολις Ροδοπόλεως:

Πληθυσμὸς	57.000	κατοίκους
Σχολεῖα	57	
Διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι	121	
Μαθηταὶ	2.430	
Μαθητρίαι	797	Σύνολον ἀμφοτέρων 3.227.

γ) Μητρόπολις Χαλδίας:

Πληθυσμὸς	108.000	
Σχολεῖα	170	
Διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι	332	
Μαθηταὶ	3.780	
Μαθητρίαι	2.740	Σύνολον 6.520.

δ) Μητρόπολις Κολωνείας (Κολωνίας):

Πληθυσμὸς	67.000	
Σχολεῖα	94	
Διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι	178	
Μαθηταὶ	2.595	
Μαθητρίαι	1.250	Σύνολον 3.845.

ε) Μητρόπολις Νεοκαισαρείας:

Πληθυσμὸς	100.000
Σχολεῖα	150

Διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι	170		
Μαθηταὶ	3.970		
Μαθήτριάι	1.100	Σύνολον	5.090 πλὴν τῶν ἐπαρχιῶν Ἰνεπόλεως, Κασταμονῆς, Μπουῦ καὶ Σεβαστείας.

στ) Μητροπολις Ἀμασειας:

Πληθυσμὸς	272.500		
Σχολεῖα	268		
Διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι	421		
Μαθηταὶ	8.756		
Μαθήτριάι	4.351	Σύνολον	13.107 <sup>29</sup> .

Ἐν τῷ συνόλω αἱ ὡς ἄνω Μητροπόλεις εἶχον Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν 700.000 κατοίκων μὲ 850 σχολεῖα, 1.428 διδασκάλους καὶ διδασκάλισσας, 26.056 μαθητὰς καὶ 11.538 μαθητριάς ἤτοι 37.594 ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Σημειωτέον δ' ὅτι «ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης Ἀμισοῦ διετῆρει μέχρι τοῦ 1921, τοῦτο δὲ ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων, μίαν Μητροπόλιν, 164 ἑλληνικὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας, δύο μονὰς, ἓν ἑλληνικὸν γυμνάσιον, 116 ἀρρεναγωγεῖα, 5 παρθεναγωγεῖα, 3 νηπιαγωγεῖα, «ἓνα ἐπιμελητήριον κοπτικῆς καὶ διαλέξεων» καὶ ἓνα γυμναστήριον»<sup>30</sup>.

Αὕτῃ εἶναι, ἐν ἀτελεστάτῃ βεβαίως σκιαγραφίᾳ, ἡ εἰκὼν τοῦ ἀνθοῦντος πολιτισμοῦ, ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς, εκπαιδευτικῆς καὶ ἄλλης ἐκπολιτιστικῆς ἐπόψεως Ἑλληνισμοῦ τοῦ Πόντου, ἥτις ἐπέπρωτο ἵνα ὑποστῇ τὰς τραγικὰς, τῆς Μικρασιατικῆς τοῦ 1922 τραγωδίας, συνεπειάς.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει· οὗτος, δηλαδὴ ὁ Χαλδίας Γερβάσιος, ἀναλαβὼν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν του τὸν νεαρὸν ὁμώνυμον ἀνεψιὸν του Γερβάσιον ἐφρόντισε πρὸς ἐπιμόρφωσίν του· κατ' ἀρχὴν τὸν ἐνέγραψεν εἰς τὸ Φροντιστήριον Ἀργυρουπόλεως (Γκιουμους - Χανέ) τοῦ Βιλαετίου Σεβαστείας, ἔχοντος ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1919, 310 ἐκκλησίας, 325 ἱερεῖς, 235 σχολεῖα, 374 διδασκάλους ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ 10.805 μαθητὰς καὶ μαθητριάς, ἐνῶ μόνον ἡ πόλις Ἀργυρούπολις εἶχεν 720 μαθητὰς ἀμφοτέρων τῶν φύλων, καὶ 23 ἱεροῦς ναοὺς, εἶτα εἰς τὴν ἐν Καισαρεία (Ζιντζῆ-Ντερὲ) Ἱερατικὴν Σχολὴν, καὶ τέλος εἰς τὴν, κατὰ Χάλκην, περίπυστον τοιαύτην, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τὸ 1905, ὀλίγους μόνον μῆνας μετὰ τὴν, κατὰ Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐκδημίαν τοῦ θεοῦ καὶ προστάτου του Μητροπολίτου Χαλδίας Γερβασίου Σουμελίδου,

29. Τρύφωνος Βυαγγελίδου, *Οἱ ἐπισημότεροι τῶν Ἑλλήνων λογίων ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μέχρι σήμερον καὶ Δ η μ. Οἰκονομίδου, Ἡ παιδεία ἐν Πόντῳ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 63-75, 80.*

30. Κων/νου Βοβολίνη, *Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας 1453-1953, Ἀθήναι 1953, σ. 249.*

μετὰ τὴν ἔγκρισιν τῆς ἐναισίμου αὐτοῦ διατριβῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ κριτήριον τῶν σωτηριαδῶν ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ»<sup>31</sup>, ἔχων, ὡς συμφοιτητὰς τοὺς μετὰ ταῦτα Μητροπολίτας Σάμου καὶ Ἰκαρίας Εἰρηναῖον Παπαμιχαήλ, ἢ Παπαδόπουλον, Ἑλιουπόλεως καὶ Θεῖρων Γεννάδιον Ἀραμπατζόγλου καὶ Σισανίου καὶ Σιατίστης Διόδωρον Κάρατζην<sup>32</sup>. Καὶ μετὰ τὸ πέρασ τῶν θεολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν, ἀρχικῶς μὲν διωρίσθη καθηγητῆς καὶ ἱεροκῆρυξ εἰς Ἀργυρούπολιν ἐργασθεὶς ὑπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην με ἀφοσίωσιν καὶ ἐπιτυχίαν, ἵνα, μετὰ πενταετῆ ἐν αὐτῇ παραμονὴν ἀναλάβῃ τὸ 1910, ἀφοῦ προηγουμένως τῷ αὐτῷ ἔτει, εἶχεν ἀποσταλῆ ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ὡς Πατριαρχικὸς Ἐξάρχος εἰς Ἐρζερουμ πρὸς ἐπίλυσιν ζητήματος ἀναφυέντος μεταξὺ τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς Κοινότητος καὶ τῆς Κυβερνήσεως, ἐκπληρώσας ἐπιτυχῶς τὴν ἀποστολὴν ταύτην<sup>33</sup>, τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Πρασάρει Πόντου Ἱεροδιδασκαλείου, παραμείνας ἐν αὐτῷ ἐπὶ διετίαν, μετὰ τὸ πέρασ τῆς ὁποίας προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μητροπολίτου Διδυμοτείχου Φιλάρετου Βαφείδου, διορίσαντος τοῦτον ἀρχιερατικόν του ἐπίτροπον ἐν Σουφλίῳ, μέχρις οὗ τὸ 1914 αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὠδηγήθη ὑπ' αὐτῶν ὡς ὄμηρος εἰς Βουλγαρίαν.

Μετὰ τινα χρόνον ἀπελευθερωθεὶς παρ' αὐτῶν ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁπότε, ἀποφάσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν Πατριαρχείων, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1914, ἐκλέγεται Βοηθὸς Ἐπίσκοπος ὑπὸ τὸν τίτλον «Σεβαστείας» τοῦ τότε Μητροπολίτου Νεοκαισαρείας καὶ κατόπιν Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου Πολυκάρπου Ψωμιάδου, ἀναθέσαντος εἰς αὐτὸν τὴν διαποίμανσιν τοῦ παφλαγονικοῦ τμήματος τῆς ἐπαρχίας του ἐχούσης πληθυσμὸν 100.000 Ἑλλήνων με ἀνθοῦσαν παιδείαν, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον εἶχεν 150 σχολεῖα, 170 διδασκάλους ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ 5.070 μαθητὰς καὶ μαθητρίας, 3.970 καὶ 1.100 ἀντιστοίχως, πλὴν τῶν ἐπαρχιῶν Ἰνεπόλεως, Κασταμονῆς, Μποῦ καὶ Σεβαστείας.

Ἐν τοσοῦτω ὅμως τὰ τραγικὰ, διὰ τὸν ἑλληνισμὸν τοῦ Πόντου, γεγονότα, καὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἠνάγκασαν τοῦτον, ἵνα ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν τεθεὶς εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Πατριαρχείου, χρησιμοποίησαντος τοῦτον διὰ διαφόρους ἀποστολάς.

Κατὰ τὸ ἔτος 1918, ἅμα τῇ συνάψει τῆς ἀνακωχῆς, κατὰ τὸ ὁποῖον, αἱ, ἀπὸ αἰώνων, προσδοκίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἐφαίνοντο πραγματοποιούμεναι καὶ λαμβάνουσαι σάρκα καὶ ὄσπᾶ, ἐνεργότερον ἐμφανίζεται εἰς τὸ προσκήνιον ἢ δρᾶσις τοῦ Γερβασίου. Καὶ ἀρχικῶς, ἀνατίθεται εἰς αὐτὸν ἡ ἀπο-

31. Β α σ ι λ. Σ τ α υ ρ ῖ δ ο υ, Ἡ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης κλπ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 170.

32. Αὐτόθι.

33. «Ἐκκλησία», ἔτ. 1934, ἀριθ. φύλ. 7, σ. 55.

στολή, ἐπὶ τῷ τέλει περισυλλογῆς τῶν ἐφήβων χριστιανῶν τῶν ἐργαζομένων εἰς Τούρκικὰς οἰκογενείας, ἵνα, ἐν συνεχείᾳ τὸ 1919, ἀναλάβῃ τὴν διαποίμανσιν καὶ διακυβέρνησιν τῶν χριστιανῶν τῆς Μητροπόλεως Κολωνίας<sup>34</sup>, ἐχούσης ἑλληνικὸν πληθυσμὸν ὑπὲρ τὰς 60.000 ψυχάς, μὲ 95 σχολεῖα, 178 διδασκάλους καὶ διδασκαλίσσας καὶ 2.595 μαθητὰς καὶ 1.250 μαθητριάς, σύνολον 3.845, ἀντικαθιστῶν τὸν, εἰς Κωνσταντινούπολιν εὐρισκόμενον ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Συνοδικοῦ συνέδρου, οἰκεῖον Μητροπολίτην Δωρόθεον Χρηστίδην (1917-1919) προχρηματίσαντα Μητροπολίτην Κορυτσᾶς 1875-1885, Ἰκονίου 1885-1887, Βελεγράδων 1887-1900, Βιζύης 1900-1904, Σωζοαγαθουπόλεως 1904-1917.

«Εὐρεθεὶς ἐκεῖ κατὰ τὴν κάθοδον τοῦ Κεμάλ εἰς τὴν Ἀγκυραν μετεφέρθη εἰς Καισάρειαν (τῆς ὁποίας ὁ Μητροπολίτης Νικόλαος Σακκόπουλος εὐρίσκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκτελῶν χρέη Συνοδικοῦ ἀρχιερέως τῆς Συνόδου τῶν Πατριαρχείων) μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐπισκόπων»<sup>35</sup> δηλ. τοῦ Μητροπολίτου Ἰκονίου Προκοπίου Λαζαρίδου († 1923) καὶ ἐπισκόπου καὶ εἷτα Μητροπολίτου (Τιτουλαρίου) Πατάρων Μελετίου Χρηστίδου († 1967), μετὰ τῶν ὁποίων καὶ συνειργάσθη πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν δυσχερῶν προβλημάτων τῶν χριστιανῶν τῆς ἐνδοτέρας Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Πόντου. Σημειωτέον δ' ὅτι, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς καθόδου τοῦ Κεμάλ εἰς Ἀγκυραν ὁ μὲν Ἰκονίου Προκόπιος Λαζαρίδης ἔζη ἐξόριστος εἰς Ἐρζερούμ, ὁ Πατάρων Μελέτιος Χρηστίδης εἰς Ἀττάλειαν, ὁ Ῥοδοπόλεως Κύριλλος Χατζηπαπαδημητρίου εἰς Μάτσα (Τζαβιζλικ) καὶ ὁ Γερβάσιος Σουμελίδης εἰς Καραχισάρ-Σαρκῆ (Νικόπολιν) μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ὑποστοῦν ἐξορίας, αἰχμαλωσίας, κινδύνους, κακώσεις, περιπετείας καὶ ἄλλα δεινά, ἐπιτομικὴν τῶν ὁποίων ἀφήγησιν παραθέτομεν κατωτέρω, διότι πιστεύομεν, εἰ καὶ ταύτην ἀνεγράψαμεν εἰς ἑτέραν ἡμῶν ἐργασίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Βιογραφικὰ σημειώματα τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Πόντῳ Ἐπισκόπων κατὰ τὸ ἔτος 1919» εἰς τὴν παράγραφον περὶ τοῦ ἐπισκόπου Πατάρων Μελετίου, καὶ φρονοῦμεν, ὅτι καὶ νῦν θὰ εἶναι ἐπωφελῆς ἢ ἐκ νέου καταχώρησις ταύτης, ἵνα τονισθῇ εἰς ἄλλους, μὴ ἀναγνώσαντας τὸ περιεχόμενόν της, τὸ μέγεθος καὶ ἡ ἔκτασις τῆς θυσίας τῶν τριῶν τούτων ὄντως μαρτύρων ἀρχιερέων, κατὰ τὴν περίοδον τῆς τραγικῆς ἐκείνης περιόδου.

Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν τὸ βάθος, τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν τοιούτων ἀνεκδιηγῆτων πράγματι βασάνων τοῦ Γερβασίου καὶ τῶν ἄλλων δύο εἰσέτι ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν του θὰ πρέπη νὰ παραθέσωμεν καὶ νὰ ἀσχοληθῶ-

34. Σ. Γ. Π. εἰς τὸ λήμμα, *Γερβάσιος. Ὁ Σουμελίδης (1882-1944). Ὁ ἀπὸ Σεβαστείας Μητροπολίτης Γρεβενῶν (1934-1944) ἀντὶ τοῦ ὁρθοῦ (1882-1943)*, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», τ. Δ', σ. 356-357. Πρβλ. «Ἐκκλησία», ἔτ. 1934, ἀριθ. φύλ. 7, σ. 55.

35. «Ἐκκλησία», ἔτ. 1934, ἀριθ. φύλ. 7, σ. 55.

μεν, ἐν ἐπιτομικῇ ἀφηγήσει, τὸ χρονικὸν τῆς ἰδρύσεως Τουρκορθόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀνεξαρτήτου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ κατ' ἀκολουθίαν Αὐτοκεφάλου, αἱ ἀνελιξεις καὶ ἐξελιξεις τοῦ ὁποίου ἔφερον εἰς τὸ προσκῆμιον τὴν προσωπικότητα τοῦ Γερβασίου, ὅστις διεδραμάτισε πρωτεύοντα καὶ ἀποφασιστικόν, ἀλλὰ καὶ συνετόν, ῥόλον κατὰ τὴν δραματικὴν ἐκείνην περίοδον.

Ἀρχομένου δηλ. τοῦ ἔτους 1920, εἰς τὸ μῆ, ὑπὸ τῶν συμμάχων, κατέχόμενον τμῆμα τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τοῦ Πόντου, εὐρίσκοντο, οἱ Μητροπολίται Ἰκονίου Προκόπιος Λαζαρίδης, Ῥοδοπόλεως Κύριλλος Χατζηπαπαδημητρίου-Ἰωάννου, Χαλδίας Λαυρέντιος Παπαδόπουλος, ὁ μετὰ ταῦτα Μητροπολίτης Δράμας († 1928) καὶ οἱ ἐπίσκοποι Ἀπολλωνιάδος Ἰωακείμ Σιγάλας, ὁ κατόπιν Μητροπολίτης Διδυμοτείχου καὶ Ὁρεστιάδος († 1965), Ζήλων Εὐθύμιος Ἀγριτέλλης († 1921) Ἐθνομάρτυς, Βοηθὸς Ἐπίσκοπος τοῦ Μητροπολίτου Ἀμασειᾶς Γερμανοῦ Καραβαγγέλη τοῦ μετὰ ταῦτα Κεντρῶας Εὐρώπης († 1935), Πατάρων Μελέτιος Χρηστίδης († 1967), Βοηθὸς Ἐπίσκοπος τοῦ, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Συνοδικοῦ συνέδρου τῶν Πατριαρχείων, διαμένοντος Μητροπολίτου Πισιδίας Γερασίμου Τανταλίδου († 1923), Σεβαστείας Γερβάσιος Σουμελίδης, θανὼν ὡς Μητροπολίτης Γρεβενῶν († 1943) τοποτηρητῆς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τούτου διαμένοντος Μητροπολίτου Κολωνίας Δωροθέου Χρηστίδου († 1919) καὶ Ἀρισταίας Ἱερόθεος Χριστοδουλίδης († 1932), ἐκ τῶν ὁποίων οἱ: Μητροπολίτης Χαλδίας Λαυρέντιος καὶ Ἐπίσκοπος Ἀπολλωνιάδος Ἰωακείμ ἐπέτυχον ἵνα ἀποχωρήσουν ἐξ αὐτοῦ καὶ μεταβούν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἀπὸ Τουρκικῆς πλευρᾶς, περὶ τὸ τέλος τοῦ 1920, ἐπικρατήσας πλήρως ὁ Κεμάλ, μετὰ τὴν καταστολὴν τοῦ, κατ' αὐτοῦ κινήματος τοῦ ἐν Ἰκονίῳ Μολλᾶ Χεμκέρ Ὀγλοῦ, μεταφέρει τὴν ἔδραν αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἐρζερούμ εἰς Ἀγκυραν, θεωρήσας δὲ τὸν Μητροπολίτην Ἰκονίου Προκόπιον Λαζαρίδην συνεργάτην τοῦ, ὡς εἴρηται ἀντιπάλου του, συλλαμβάνει τοῦτον, καὶ ἀφοῦ ἀρχικῶς τὸν φυλακίζει εἴτα τὸν ἐξορίζει εἰς Ἐρζερούμ, ὑποστάντα παντοειδῆ βάσανα.

Καθ' ὃν χρόνον, οὗτος εὐρίσκετο ἐν ἐξορίᾳ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἐκ τῶν Ἐπισκόπων, ὁ μὲν Σεβαστείας Γερβάσιος εὐρίσκετο εἰς Νικόπολιν (Καραχισάρ-Σαρκῆ) τῆς ὁποίας ὀλόκληρος ὁ Καζᾶς (διοικητικὴ διαίρεσις) κατὰ τὸ 1919 εἶχε 44 ἐκκλησίας καὶ 1.645 μαθητὰς ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ὁ δὲ Πατάρων Μελέτιος εἰς Ἀττάλειαν, ἔδραν, ὡς ἐτονίσθη, τῆς Μητροπόλεως Πισιδίας, μὲ τέσσαρας ἐκκλησίας καὶ 690 μαθητὰς καὶ μαθητριάς, κατὰ τὸ, ὡς ἄνω ἔτος, ὁ δὲ Μητροπολίτης Ῥοδοπόλεως εἰς Μάτσκα (Τζεβιζλίκ).

Ἐκ παραλλήλου ἐμφανίζεται ἐπὶ σκηνῆς ὁ Παπα-Εὐθύμ, ὅστις γεννηθεὶς εἰς τὸ χωρίον Ἀκ Ντάγ Μαδὲν τῆς Μητροπόλεως Χαλδίας, μετὰ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ εἰς τὰς τάξεις τοῦ κλήρου, χειροτονηθεὶς τὸ 1918 πρεσβύτερος ὑπὸ τοῦ τότε Μητροπολίτου Καισαρείας Νικολάου Σακκοπούλου, πρώτο-

στατεῖ εἰς τὴν Ἱδρυσιν τῆς «Αὐτοκεφάλου Τουρκορθοδόξου Ἐκκλησίας», εἰς ἣν μοιραίως καὶ ἐξ ἀδηρίτου βεβαίως ἀνάγκης, πρὸς διάσωσιν τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν περιφερειῶν τούτων, ἐνεπλάκησαν οἱ σύντρεις Ἀρχιερεῖς, Ἰκονίου Προκόπιος, Πατάρων Μελέτιος καὶ Σεβαστείας Γεοργιάσιος, τῶν ὁποίων τὸ φρόνημα, παρὰ τὰς ταλαιπωρίας καὶ ἐπικινδύνους, διὰ τὴν ζωὴν αὐτῶν, περιπετείας, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἐκάμφθη ἐπὶ, πρὸς τὴν κατ' Ἀνατολὰς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, σεβασμῶ, ἀφοσιώσει, προσηλώσει καὶ ἀγάπῃ.

Ἐκ τούτων, ὁ Μελέτιος κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῶν εἰς Ἀττάλειαν εὐρισκομένων Ἰταλῶν καὶ Τούρκων, ὅτι δῆθεν εὕρισκετο εἰς συνεννόησιν μετὰ τῶν ἀρμοδίων ἐλληνικῶν ἀρμοστῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σμύρνης, καὶ μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Σμύρνης Χρυσοστόμου, παραπέμπεται εἰς δίκην, καταδικασθεὶς ἀρχικῶς εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ Δικαστηρίου Ἀνεξαρτησίας, ποινῇ, ἥτις ἀργότερον μετετρέπη εἰς ὑπερορίαν.

Κατόπιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, οὗτος ἐν συνοδείᾳ χωροφυλάκων, τὴν 9ην Ἰανουαρίου 1921, μεταφέρεται ἀπὸ τὴν Ἀττάλειαν εἰς τὰς φυλακὰς Βουρδουρίου, ἐπὶ τῷ τέλει ἵνα τεθῆ ὑπὸ αὐστηρὸν περιορισμὸν εἰς τὸ Τουρκικὸν χωρίον Τιφενῆ· τελικῶς ὁμως δὲν ἐπραγματοποιήθη ὁ τοιοῦτος περιορισμὸς, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ ἀσθενείας του, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ εὐμενοῦς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπεμβάσεως τοῦ Μπεκίρ Σαμῆ, ἰσχυροῦ Κεμαλικοῦ παράγοντος, διατάξαντος τὴν ἀποφυλάκισίν του καὶ τὴν παραμονὴν του, μέχρι τῆς 18ης Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως Κωνσταντίνου Ἰωακειμίδου.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἢ μᾶλλον ἡ Κεμαλικὴ Κυβέρνησις, διατάσσει τὴν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐξορίαν τῶν χριστιανῶν τῶν περιοχῶν Σπάρτης (Πισιδίας), Βουρδουρίου, Μάκρης καὶ Ἰκονίου, κατ' ἀκολουθίαν καὶ τοῦ, ὑφ' ἰστόρησιν ἐπισκόπου, ὅστις, ἀφοῦ ἔφθασεν κατὰ τὴν 25ην Ἰουνίου 1921 εἰς Ἀκ Σεράϊ καὶ Καρβάλην, εἰς ἣν ἔμεινεν ἐν πλήρει ἀπομονώσει μέχρι τῆς 15ης Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους, μέσῳ Καισαρείας καὶ Σεβαστείας, ἔφθασεν εἰς Μαλάτειαν ἐπικοινωνῶν μετὰ τῶν αὐτόθι χριστιανῶν πρὸς ἀγιασμόν, χάριν τῶν ὁποίων ἐλειτούργησε κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1921 καὶ τῆς πρώτης τοῦ 1922.

Ἡ, κατὰ τὴν 25ην Νοεμβρίου 1921, ἐκλογή, τοῦ Μελετίου Μεταξάκη, ὡς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς Κεμαλικῆς Κυβερνήσεως ὡς πρόκλησις κατ' αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο, κατόπιν διαταγῆς πρὸς τοὺς, ὑπ' αὐτὴν, νομάρχας, ἀπηγόρευσε εἰς τοὺς, ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ταύτης, ἀρχιερεῖς καὶ κληρικούς, τὸ μνημόσυνον τοῦ νέου Πατριάρχου· καὶ οὐ μόνον τοῦτο· ἀλλ' ἀνέθηκεν εἰς τὸν Μπαχᾶ Βέην, ἄλλοτε διευθυντὴν τῶν θρησκευτικῶν ὑποθέσεων τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, τὴν διενέργειαν τῶν δεόντων πρὸς συγκρότησιν, ἐν Καισαρείᾳ, Ἐθνοσυνελεύσεως, ἐπὶ τῷ τέλει ἐκπονήσεως σχεδίου πρὸς Ἱδρυσιν Ἀυτονόμου Τουρκορθοδόξου

Ἐκκλησίας καὶ ἀποκέρυξιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἡ ὁποία θὰ ἐπραγματοποιεῖτο μόνον διὰ τῶν, ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῆς, εὐρισκομένων ἀρχιερέων καὶ τῆς κατ' ἀκολουθίαν χειροτονίας νέων τοιούτων.

Καὶ πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ σχεδίου τούτου, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1922, ἐδόθησαν τηλεγραφικῶς ἐντολαὶ εἰς τοὺς νομάρχας, εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν ὁποίων εὐρίσκοντο οἱ τρεῖς οὗτοι ἀρχιερεῖς, δηλ. Μητροπολίτης Ἰκονίου Προκόπιος καὶ Ἐπίσκοποι Πατάρων Μελέτιος καὶ Σεβαστείας Γερβάσιος, ἵνα ἐρχόμενοι εἰς Καισάρειαν ἐπιληφθοῦν αὐτοπροσώπως τῆς ἰδρύσεως τοιαύτης Τουρκορθόδξου Ἐκκλησίας.

Ἀντιλαμβάνεται τις τὴν, εἰς ἣν, δυσχερεστάτην θέσιν, περιῆλθον οὗτοι, εὐρεθέντες τοιουτοτρόπως πρὸ σκληροτάτου διλήμματος: ἢ νὰ ἀπειθήσουν πρὸς τὴν ἐντολὴν ταύτην ἀναλαμβάνοντες βαρυτάτας εὐθύνas καὶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των, ἀλλὰ πρὸ παντὸς διὰ τὰς χιλιάδας τῶν χριστιανῶν, ἢ νὰ ὑποκύψουν πρὸς αὐτήν, ἐρχόμενοι ἀσφαλῶς ἀντιμέτωποι πρὸς τὴν Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν.

Παραθεωροῦντες τὰς, ἐν τῷ μεταξύ, ἐνεργείας τοῦ Παπα-Εὐθύμ, ὑπερφρονοῦντος, ὅτι μόνον οὗτος τυγχάνει ὁ ἐκπρόσωπος καὶ γενικὸς ἐπίτροπος τῶν, ἐν Ἀνατολῇ, χριστιανῶν, δίκην ὑπερ-Συνόδου ὅστις προέβη εἰς μεταθέσεις ἀρχιερέων: ὡς τὸν Μητροπολίτην Ἰκονίου Προκόπιον μετέθεσεν εἰς τὴν Μητρόπολιν Χαλδίας, τὸν Μητροπολίτην Ροδοπόλεως Κύριλλον, ἐγκλειστον ὄντα εἰς τὰς φυλακὰς Λιβερᾶς καὶ εἶτα Τραπεζοῦντος, μετέθεσεν εἰς τὴν Μητρόπολιν Κολωνίας, τὸν ἐπίσκοπον Πατάρων Μελέτιον, ἀνακηρυχθέντα ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας Καισαρείας, Μητροπολίτην αὐτῆς δηλ. Καισαρείας, καὶ τὸν ἐπίσκοπον Σεβαστείας Γερβάσιον προήγαγεν εἰς Μητροπολίτην Ἀγκύρας, βλέπομεν τοὺς τρεῖς τούτους ἀρχιερεῖς, δηλ. Ἰκονίου, Πατάρων καὶ Σεβαστείας, πρὶν ἢ φθάσουν εἰς Καισάρειαν νὰ συναντῶνται εἰς Σεβάστειαν· αὐτόθι δ' εὐρισκόμενοι, ὁ Ἰκονίου Προκόπιος, δι' ἐγγράφου του παρεκάλεσε τὴν Κεμαλικὴν Κυβέρνησιν, ἵνα ἐπιτρέψῃ τούτῳ καὶ ἔλθῃ εἰς Ἀγκυραν ἐπὶ συνεννοήσει πρὸς ἐπίλυσιν σοβαρῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, παράκλησιν υἱοθετηθεῖσαν παρ' αὐτῆς· ἔλθων δ' εἰς Ἀγκυραν συνητήθη μετὰ τοῦ Σεβαστείας, ἐνῶ ὁ Πατάρων εὐρίσκετο εἰς Καισάρειαν.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει· ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς περιπετείας καὶ διακυμάνσεις τοῦ ζητήματος τῆς ἰδρύσεως ἀνεξαρτήτου Τουρκορθόδξου Ἐκκλησίας, οἱ, ἐν τῷ μεταξύ συναντηθέντες εἰς Καισάρειαν τρεῖς, ὡς ἄνω, Ἱεράρχαι ἐκτιμήσαντες καὶ σταθμίσαντες τὴν θλιβεράν καὶ ἄκρως ἐπικίνδυνον, εἰς ἣν εὐρίσκοντο θέσιν, οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ πρὸς διασκέδασιν τῆς ἀνησυχίας τῆς Κεμαλικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ἀπῆτει παρ' αὐτῶν ἔμπρακτον ἀπόδειξιν τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἐντολῶν της, κατόπιν πολυημέρων συσκέψεων καὶ διαβουλεύσεων, προέβησαν, ὡς τεκμήριον τῆς ἐναντι ταύτης καλῶν θελήσεων των, εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἄλλοτε Ἠγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ταξιαρχῶν,

ἐν χρεῖα δὲ διατελοῦντος καὶ ἐφημερεύοντος ἐν τῷ ὁμωνύμῳ χωρίῳ Ταξιάρχαι ἱερέως Κωνσταντίνου, φήμην εὐσεβοῦς καὶ καλοῦ κληρικοῦ ἔχοντος, ὡς Μητροπολίτου Ἀγκύρας, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ, ἐν Φαναρίῳ, ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Συνοδικοῦ συνέδρου εὐρισκομένου Γερβασίου Σαρασίτου, τῆς, εἰς Ἀρχιερέα, χειροτονίας αὐτοῦ λαβούσης χώραν, κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1923 εἰς τὸν, ἐν Καισαρεία, Μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἐν μέσῳ ἐνθουσιῶντος κόσμου, τὸ ἔγκυρον τῆς ὁποίας ἐκ τῶν ὑστέρων ἀνεγνώρισε καὶ τὸ Πατριαρχεῖον, περιορισθὲν μόνον εἰς τὸν ὑποβιβασμὸν αὐτοῦ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀμφιπόλεως<sup>36</sup>.

Τοιοτοτρόπως, διὰ τῆς ἔστω καὶ τυπικῆς ταύτης ἀνωμάλου πράξεώς των, οἱ ἀρχιερεῖς οὗτοι προεφύλαξαν τοὺς χριστιανούς τῆς περιοχῆς ἐκείνης ἀπὸ σοβαρωτάτας, καταστρεπτικὰς καὶ ἔξοντωτικὰς συνεπειάς, ἐλπίζοντες ἄσπι οὕτω ἐνεργήσαντες θὰ μετεστρέφοντο ἐπὶ τὸ εὐνοϊκώτερον αἰ διαθέσεις τῆς Κυβερνήσεως, ἔναντι τῶν χριστιανῶν, καὶ ὅτι ἐπὶ πλέον θὰ ἀπεφυλάκιζεν αὕτη τὸν Μητροπολίτην Ροδουπόλεως ὡς καὶ τὸν ἐπίσκοπον Ἀριστείας Ἱερόθεον, ἔγκλειστον, κατόπιν συκοφαντίας εἰς τὰς φυλακὰς Ἀμασειας, καὶ τὸν ὁποῖον πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀποφυλακίσεώς του ἀνέδειξαν Μητροπολίτην Νεοκαισαρείας<sup>37</sup>.

Κατόπιν τῶν οὕτως τελεσθέντων, ὁ μὲν νέος Μητροπολίτης Ἀγκύρας Κωνσταντίνος διετάχθη ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν ἔδραν του, ἐπὶ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων του, οἱ δὲ τρεῖς Ἀρχιερεῖς ἐπέστρεψαν εἰς τὴν, ἐν Ζιντζῆ Ντερὲ, Ἱερατικὴν Σχολὴν Καισαρείας, διαβιῶντες ἐν λιμῶ καὶ παντοειδεῖ στερήσει, ἀναμένοντες εὐνοϊκὴν ἔκβασιν καὶ ἐπίλυσιν τοῦ πολεμικοῦ δράματος, χωρὶς πλέον νὰ γίνεταί οὐδεμία περαιτέρω σκέψις καὶ συζήτησις περὶ ἰδρύσεως Τουρκορθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τὴν 12ην Μαρτίου 1923, ἀποθνήσκει, εἰς τὴν ἀνωτέρα Ἱερατικὴν Σχολὴν ὁ, λόγῳ ἀλλεπαλλήλων ἐξοριῶν, κόπώσεων, περιπετειῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν, καταδιώξεων, παντοειδῶν στερήσεων καὶ βαθυτάτης πικρίας, καὶ ἀσθενειῶν, Μητροπολίτης Ἰκονίου Προκόπιος, οὗτινος ἡ κηδεῖα ἐγένετο, μετὰ τιμῶν, εἰς τὸν ἐν Καισαρεία, Μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἐν μέσῳ βαθυτάτου πένθους, διὰ τὴν ἀπώλειαν τοιοῦτου εὐφυοῦς Ἱεράρχου, ὅστις, κατὰ τὴν περίοδον τῶν ὀδυνηρῶν, διὰ τοὺς χριστιανούς τῆς ἐνδοτέρας Μ. Ἀσίας, συνεπειῶν ἐπέδειξε φρόνησιν καὶ διπλωματικὴν εὐστροφίαν, με ἀποτέλεσμα τὴν περίσσωσιν τούτων ἐκ βεβαίου θανάτου.

Συντετριμμένοι οἱ ὑπολειπόμενοι πλέον δύο ἐπίσκοποι Πατάρων καὶ

36. Τοῦτον κατὰ Μάρτιον τοῦ 1932 βλέπομεν διαμένοντα ἐν Ἑλλάδι. Πρβλ. Θ. κ. Η. Ε., ἐνθ' ἀνωτ., («Ἐκκλησία»), ἔτ. 1932, ἀριθ. φύλ. 11, σ. 84.

37. Δ. η. μ. Μ α υ ρ ο π ο ὄ λ ο υ, Πατριαρχικαὶ σελίδες. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπὸ 1878-1949, Ἀθήναι 1960, σ. 291-292.



Σεβαστείας, διὰ τὴν ἀπώλειαν τοιοῦτου «συνετοῦ καὶ διπλωματικωτάτου» ἀρχηγοῦ των, ἐπέστρεψαν καὶ αὐθις εἰς τὴν Ἱερὰν Μοῆν τοῦ Τιμίου Προδρόμου ἐν Ζιντζή-Ντερέ «μοιρολατρικῶς πλέον ἀναμένοντες τὴν ἐξέλιξιν τῆς καταστάσεως, μὴ ἐνοχλούμενοι πλέον ὑπὸ τῆς Κεμαλικῆς Κυβερνήσεως, ὑστερούμενοι ὅμως τῶν πάντων πολλὰκις δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου...»<sup>38</sup>.

Τοιοῦτο, ἐν ἀτελεστάτῃ σκιαγραφίᾳ, τὸ ἱστορικὸν περὶ ἰδρύσεως Τουρκορθοδόξου Ἐκκλησίας, εἰς τὴν δίνην τοῦ ὁποίου ἀκουσίως ἐνεπλάκησαν οἱ, ὑφ' ἰστόρησιν, δύο ὡς εἴρηται Ἀρχιερεῖς, οἵτινες μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συμβάσεως περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἤλθον καὶ οὗτοι εἰς Ἑλλάδα.

Καὶ μετὰ τὴν, κατὰ τὸ ἔτος 1924, ὑπογραφείσαν σύμβασιν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, περὶ ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν, εἰς τὸν Γερβάσιον ἀνετέθη «ἡ ἀπερὶ ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν Κοινοτήτων τὰ ἐκκλησιαστικὰ κειμήλια. Εἰς τὸ ἔργον του τοῦτο ὁ Ἐπίσκοπος Σεβαστείας οὐδεμίαν ἀντίδρασιν Κυβερνητικὴν συνήνητησε, μᾶλλον δὲ ἐνίσχυσιν καὶ ὑποστήριξιν παρ' αὐτῆς..» ὅστις «ἐκπληρώσας τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐντολήν, περισυλλέξας δηλ. τὰ ἐκκλησιαστικὰ κειμήλια, ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ μετὰ τῶν ἀνταλλαξιμῶν ὁμογενῶν. Πρὶν ἢ ὅμως ἐγκαταλείψῃ τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος, δι' ἐμπίστου προσώπου του ἀπέστειλεν, εἰς τὸν νομάρχην Καισαρείας, τὰς κλεῖδας τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ (τοῦ Ἁγίου Νικολάου) μετὰ τῆς παρακλήσεως, ὅπως, μὴ βεβηλωθῶσιν οἱ ἐν τῷ περιβόλῳ εὐρισκόμενοι τάφοι τῶν Ἀρχιερέων. Κατ' Ὀκτώβριον δὲ τοῦ 1924, ἀναχωρήσας ἐκ Καισαρείας, συνοδεύων πολλὰ κιβώτια κειμηλίων ἐκτιμηθέντων εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια, φθάνει εἰς Πειραιᾶ...»<sup>39</sup> πρόσφυξ καὶ οὗτος, ὡς καὶ ἄλλαι πολλαὶ χιλιάδες Ἑλλήνων τῆς Κεντρῶς καὶ Ἄνω Μικρᾶς Ἀσίας, συναποκομίζων, ὡς ἐλέχθη, καὶ μεταφέρων εἰς τὴν Ἑλλάδα μέγαν ἀριθμὸν κειμηλίων τῶν ἱερῶν ναῶν, τῆς, ὡς εἴρηται, περιοχῆς τῆς Κολωνίας καὶ ἄλλων περιοχῶν τοῦ Πόντου, οὗτινος ἡ συμβολὴ εἰς ἐπιστάσιαν, διάσωσιν καὶ μεταφορὰν ὑπῆρξεν ὁμολογουμένως ἀνυπολογίστου ἀξίας, διὸ καὶ τυγχάνει βαθυτάτης ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης· εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν.

Ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος († 1938) διώρισε τοῦτον Ἀρχιερατικὸν αὐτοῦ Ἐπίτροπον ἐν Νικαίᾳ (Ν. Κοκκινιά), ἔνθα ἐγκατεστάθη ἀπὸ τῆς ἀφιξεῶς του εἰς Πειραιᾶ, ἀποτελούσῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τμήμα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, ἐργασθεὶς μετὰ διαφέροντος ὑπὲρ τῶν προσφύγων ἀδελφῶν του, διὰ τῆς συμπαραστάσεως

38. Δ η μ. Μ α υ ρ ο π ο ὕ λ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 294 καὶ 268-294 ἐκ τοῦ ὁποίου ἠρῶσθημεν τὰς ἀνωτέρω καταχωρηθείσας πληροφορίες περὶ ἰδρύσεως Τουρκορθοδόξου Ἐκκλησίας.

39. Δ η μ. Μ α υ ρ ο π ο ὕ λ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 294.

εἰς ἀνοικοδόμησιν ἐκκλησιῶν, σχολείων, ἀποκαταστάσεως αὐτῶν εἰς οἰκίας, ἀποσπάσας τοιουτοτρόπως τὰς εὐχαριστίας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν, διὰ τὴν τοιαύτην συμβολὴν τοῦ εἰς τὰ ἀπασχολοῦντα τούτους προβλήματα.

Ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου ἐν Νικαίᾳ παρέμεινε μέχρι τῆς 12ης Φεβρουαρίου 1934, ὅτε ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν συνεδρίαν Αὐτῆς τῆς ἡμερομηνίας ταύτης, ἐξελέγη Μητροπολίτης Γρεβενῶν, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ προκατόχου τοῦ Νικολάου Παπανικολάου († 1933).

Ὡς, ἐν ἐνεργείᾳ, Ἀρχιερεὺς τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, μετέσχεν ὡς σύνοδρον μέλος τῆς Ἱερᾶς Αὐτῆς Συνόδου κατὰ τὰς Συνοδικὰς Περιόδους 1934-1935 καὶ 1938-1939<sup>40</sup>, ἀνήκων εἰς τὴν παράταξιν τοῦ Τραπεζοῦντος Χρυσάνθου Φιλιππίδου ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς ὑποψηφιότητός του ὡς Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κατὰ τὴν 5ην Νοεμβρίου 1938, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζεν καὶ ἐκ δευτέρου, ὡς πιστοῦται καὶ ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν Συνεδριῶν τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1938, καθ' ἣν συνεζητήθη τὸ θέμα τῆς ἀκυρώσεως τῆς ἐκλογῆς ὡς Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν τοῦ ἀπὸ Κορινθίας Δαμασκηνοῦ Παπανδρέου, κατόπιν τῆς ὑπ' ἀριθ. 936/16/11/1938 σχετικῆς, τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, ἀποφάσεως, εἰπὼν κατ' αὐτὴν «ὡς γνωστόν, Ἁγιε Πρόεδρε, τριάκοντα τρεῖς Ἀρχιερεῖς, ἐν οἷς καὶ ἐγὼ, ὑπέγραψαν ὑπόμνημα ὑπὲρ τῆς γενομένης ἐκλογῆς βάσει τῶν ἱερῶν κανόνων. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἤδη τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἠκύρωσε ταύτην, θεωρῶ τὸ ζήτημα τελικῶς λελυμένον»<sup>41</sup> καὶ τῆς 12ης τοῦ ἰδίου μηνὸς καὶ ἔτους, καθ' ἣν ἐξελέγη ὡς τοιοῦτος, ὁ ἀπὸ Τραπεζοῦντος Χρυσάνθος Φιλιππίδης μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1493/1938 Α.Ν. «Περὶ ἐκλογῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Βασιλείου» μεταβιβάζοντος τὸ θέμα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν ἐκ τῆς Ἱεραρχίας εἰς τὴν Διαρκῆ Ἱεράν Σύνοδον<sup>42</sup>.

Ὡς Μητροπολίτης Γρεβενῶν κρινόμενος ὁ Γερβάσιος, μετὰ τοῦ ὁποίου, σημειωτέον, ὡς Ἐπισκόπου Σεβαστείας καὶ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου ἐν Νικαίᾳ (Ν. Κοκκινιᾶ) κατ' ἐπανάληψιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1928-1933 συνελειτούργουν μετ' αὐτοῦ, ὅτε ἤμην διάκονος ἐν Πειραιεῖ, εἰς τὸν αὐτόθι ἱερὸν ναὸν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ (Καστέλλας), ἀποκομίσας ἔκτοτε ἀγαθὴν, περὶ αὐτοῦ, ἐντύπωσιν, εἰργάσθη μετὰ φρονήσεως καὶ συνέσεως εἰς μίαν ἀνώμαλον, διὰ τὴν χώραν ἡμῶν περίοδον, λόγῳ τῆς ξενικῆς κατοχῆς 1941-1944 καὶ τῆς ἰδιορρυ-

40. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου (Ἀτέση), *Οἱ κατὰ τὰ ἔτη 1900 μέχρι σήμερον χρηματίσαντες ὡς Συνοδικοί Ἀρχιερεῖς κλπ.*, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 13 καὶ 14.

41. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου (Ἀτέση), *Ἐπιτομὸς Ἐπισκοπικῆ Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι σήμερον*, Ἐν Ἀθήναις 1969, τ. Γ', σ. 30.

42. Αὐτόθι, σ. 38.

θμίας τῆς φυλετικῆς συνθέσεως τῶν κατοίκων τῆς Μητροπόλεως του· πολιτευθεὶς, ὡς ἐτονίσθη, σωφρόνως καὶ χρηστῶς, ἠγάλωσε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν ποικίλων ἀναγκῶν τῶν κατοίκων, τῶν διαφόρων περιοχῶν, εἰς ἃς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, εἶχεν ἀποσταλῆ, μέχρις οὗ κατὰ τὴν 16ην Ἀπριλίου 1943 ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν<sup>43</sup>.

### ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ-ΟΡΕΣΤΙΑΔΟΣ

Ἰωακείμ Σιγάλας.

Ἐπίσκοπος Ἀπολλωνιάδος 1911-1928.

Μητροπολίτης Διδυμοτείχου-Ὀρεστιάδος 1928-1957.

Οὗτος ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1881· κατ' ἄλλους μὲν εἰς τὰς Κυδωνίας (Ἀϊβαλί) Μικρᾶς Ἀσίας<sup>44</sup>, κατ' ἄλλους δὲ εἰς Μυτιλήνην<sup>45</sup>· ἀνεξαρτήτως τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του, οὗτος μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν κατωτέρων αὐτοῦ μαθημάτων καὶ σπουδῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Θεολογικὴν Σχολὴν ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τὸ 1903 μετὰ τὴν, ὑπὸ τῶν καθηγητῶν αὐτῆς, ἐγκρισιν τῆς ἐναίσιμου διατριβῆς, ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ Κέλσωνος καὶ δὴ περὶ τῆς κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ πολεμικῆς αὐτοῦ», ἔχων ὡς συμφοιτητὰς κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν αὐτῇ παραμονῆς, τοὺς μετὰ ταῦτα Ἀρχιερεῖς, ἦτοι α) Ἀμβρόσιον Νικολαΐδην ἐκ Προύσης τῆς Μ. Ἀσίας καταγόμενον, Ἐπίσκοπον Χριστουπόλεως 1911-1914, Μητροπολίτην Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας 1914-1932 καὶ Φθιώτιδος 1932-1958· β) Ἰάκωβον Νικολάου Γκιγκίλιαν ἐκ Μοσχονησίων τῆς Μ. Ἀσίας, Ἐπίσκοπον Χριστουπόλεως 1908-1911, Μητροπολίτην Δυρραχίου ἐν Ἀλβανίᾳ 1911-1925, Μυτιλήνης 1925-1958· γ) Πορφύριον Παυλῖνον ἐκ Κύμης Εὐβοίας, Ἀρχιεπίσκοπον Σινᾶ, Φαρὰν καὶ Ραϊθῶ 1936-1968· δ) Φιλόθεον Λουμιδην ἐκ Κων/λεως, Ἐπίσκοπον Μυρέων 1916-1924, Μητροπολίτην Νευροκοπίου 1924-1934· ε) Χρῦσανθον Φιλιππίδην ἐκ Κομοτινῆς (Μαρωνείας) Θράκης, Μητροπολίτην Τραπεζοῦντος 1913-1922 β', ἀπὸ Μαρωνείας 1922-1938, (Μαρωνείας Φεβρουάριος - Ὀκτώβριος 1922), Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν (1938-1941) καὶ στ) Μελέτιον Χρηστίδην ἐκ Σπάρτης Μ. Ἀσίας, Ἐπίσκοπον Πατάρων 1910-1961, Τιτουλάριον Μητροπολίτην Πατάρων 1961-1967.

43. «Ἐκκλησία», ἔτ. 1934, ἀριθ. φύλ. 7, σ. 53. Σ. Γ. Π., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 358.

44. Βασιλ. Σταυρίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 169.

45. Ι. Χ. Κ. (Ἰωάννου Κων/δου), εἰς τὸ λῆμμα, Ἰωακείμ. Ὁ Σιγάλας, Μητροπολίτης Διδυμοτείχου, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», τ. ΣΤ', σ. 1114. — Παντελεήμονος Ἀρχιμ. (Καλακίδης), Λόγος ἐπὶ τῇ ἀνακομιδῇ τῶν λευράνων Μακεδονομάχων Ἀρχιερέων, «Γρηγόριος ὁ Παλαμάς», Θεσσαλονίκη, ἔτ. 1979, τ. ΕΒ', τεύχ. 674-675, σ. 256.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει· μετὰ τήν, ἐκ τῆς, ὡς εἴρηται, Σχολῆς ἀποφοίτησιν παρακολουθοῦμεν τοῦτον ὑπηρετοῦντα ἐν Μακεδονίᾳ εἰς περίοδον ἐντόνων φυλετικῶν διακρίσεων καὶ ἀνταγωνισμῶν καὶ τῆς ἀνθελληνικῆς σταυροφορίας πολλῶν ἐν αὐτῇ παραγόντων, ἐργαζόμενον εἰς τάς, ἐν αὐτῇ, Μητροπόλεις Πελαγονείας μὲ ἔδραν τὸ Μοναστήρι, εἰς δ' ἐχειροτονήθη καὶ διάκονος ἐπὶ ἀρχιερατείας τοῦ διακεκριμένου Ἱεράρχου Ἰωακείμ Φοροπούλου (1903-1909) τοῦ ἀπὸ Μελενίκου (Σιδηροκάστρου) (1901-1903), διδάσκοντα ταῦτοχρόνως, ἐκτὸς τῶν κηρυκτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων, καὶ εἰς τὸ αὐτόθι Γυμνάσιον· εἶτα βλέπομεν τοῦτον νὰ ὑπηρετῇ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ιδιότητα εἰς Κορυτσᾶν, πολλὰς διώξεις καὶ κακουχίας νὰ ὑφίσταται, ἐπὶ ἀρχιερατείας τοῦ ἀπὸ Ροδοπόλεως (Μ. Ἀσίας) Γερβασίου Σαρασίτου (1906-1910) καὶ τέλος ἐν Θεσσαλονίκῃ μέχρι τοῦ 1911, τὸν θρόνον τῆς ὁποίας κατεῖχεν ὁ πολὺς Ἰωακείμ Σγουρδὸς (1910-1912), προχρηματίσας Ἀρχιερεὺς τῶν Μητροπόλεων Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης (1890-1891), Ἐάνθης καὶ Περιθεωρίου (1891-1910) διαδεχθεὶς εἰς αὐτὸν τόν, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1910, μετατεθέντα εἰς τὴν Γερωντικὴν Μητρόπολιν Νικομηδείας Ἀλέξανδρον Ρηγόπουλον.

Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος Ρηγόπουλος προεχρημάτισεν Ἐπίσκοπος Λιτῆς 1881-1891, Μητροπολίτης Βάρνης Φεβρουάριος-Αὐγούστος 1891, Πελαγονείας 1891-1895, Νεοκαισαρείας 1895-1903, Θεσσαλονίκης 1903-1910 καὶ Νικομηδείας 1910-1928 θανὼν ἐν Θεσσαλονίκῃ κατ' Ἰούνιον τοῦ 1928, εἰς τὴν ὁποίαν ἤλθεν ὡς πρόσφυξ μετὰ τήν, κατὰ τὸ 1921, κατόπιν στρατιωτικῆς διαταγῆς «ἐκκένωσιν τῆς πόλεως (δηλ. Νικομηδείας), καὶ τῶν πέριξ»<sup>46</sup>, ὅστις ὡς Νικομηδείας προσέλαβε παρ' ἑαυτῷ τὸν Ἰωακείμ Σιγάλαν ἐκλεγέντα ὡς Βοηθόν του Ἐπίσκοπον ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀπολλωνιάδος καὶ χειροτονηθέντα εἰς Ἀρχιερέα τὴν 6ην Αὐγούστου 1911, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὁποίου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1918.

Κατὰ τὰ ἔτη 1918 καὶ 1919 εὐρισκόμενος ἐν Κων/λει ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ Ἐξαρχικῇ ἀποστολῇ εἰς Κερασοῦντα ἀποτελοῦσαν τμημα, κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, τῆς Μητροπόλεως Χαλδίας καὶ ἀποσπασθεῖσαν ἐκ τῆς Μητροπόλεως Τραπεζοῦντος κατὰ τὸ 1913, πρὸς διευθέτησιν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν καὶ τοπικῶν ζητημάτων· αὐτόθι δ' εὐρισκόμενος εἰργάσθη δραστηρίως ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Πόντου, καθ' ἣν περίοδον ὁ ὀρίζων τούτου ἤρχισε νὰ καλύπτεται ὑπὸ νεφῶν καταστροφικῆς μανίας, μὲ ἀποτέλεσμα ὥστε νὰ καταδικασθῇ ὑπὸ τοῦ λεγομένου Δικαστηρίου τῆς Ἀνεξαρτησίας εἰς θάνατον, διατελῶν ὑπὸ τὴν συνεχῆ ἀπὴνῃ δίωξιν τοῦ σατράπου τοῦ Πόντου Τοπάλ—'Οσμάν<sup>47</sup>. ἐν τοσοῦτῳ ὅμως ἐπέτυχεν νὰ διαφύγῃ

46. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», ἔτ. 1928, τεῦχ. 1511, σ. 307.

47. Δ η μ. Μαυροπούλου, Πατριαρχικαὶ σελίδες. Τὸ Οἰκουμηνικὸν Πατριαρχεῖον ἀπὸ 1878-1948, Ἐν Ἀθήναις 1960, σ. 268.

ἐκ τῆς περιοχῆς ἐκείνης, καὶ ἐλθὼν εἰς Θεσσαλονίκην, μετὰ τὸ 1922 παρέμενεν ἰδιωτεύων καὶ ἐφησυχάζων μέχρι τῆς 21ης Φεβρουαρίου 1928, ὅτε ἐξελέγη Μητροπολίτης Διδυμοτείχου καὶ Ὁρεστιάδος εἰς διαδοχὴν τοῦ, εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Ἡρακλείας προαχθέντος διαπρεποῦς λογίου καὶ συγγραφέως ἐπιλέκτων καὶ περισπουδάστων ἐκκλησιαστικῶν ἱστορικῶν ἔργων, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ αὐτοῦ Ἱστορία, Φιλαρέτου Βαφείδου, ἐπαρχίαν ἦν διόκησεν ἀνελλιπῶς ἐπὶ τριακονταετίαν περίπου, ὅτε καὶ παρητήθη τὸ 1957.

Ἄξιον ἱστορήσεως εἶναι ἡ στάσις του κατὰ τὰ ἔτη τῆς ξενικῆς κατοχῆς 1941-1944 καὶ τῆς μετὰ ταῦτα ἐσωτερικῆς ἀναταραχῆς καὶ ἀνωμαλίας, καθ' ἣν ἔσωσεν ἐκ φυλακίσεως, θανατώσεων καὶ διαφόρων ἀντιποίνων πολλούς· ἀντιμετώπισε μετὰ θάρρους καὶ εὐτολμίας ἀνθεθνικὰς καὶ ἀντιθησκευτικὰς ἐπιδιώξεις πολλῶν ὀργανώσεων· δι' ὅ, καὶ εἰς ἀναγνώρισιν τῶν τοιούτων ὑπηρεσιῶν ἐτιμήθη διὰ πολλῶν παρασῆμων· γενικῶς ἡ τε ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἐθνικὴ τούτου δρᾶσις ὑπῆρξε πολὺπλευρος, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον κατὰ τὸ διάστημα τῆς μακρᾶς ποιμαντορίας του ἐν τῇ Μητροπόλει ταύτῃ ἀνῆγειρε ναούς, οἰκήματα φιλανθρωπικά, χριστιανικὰς ἐστίας καὶ ἄλλα παρεμφερῆ ἔργα<sup>48</sup>.

Ὁ Ἰωακείμ, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1928, ἀφ' ἧς δηλ. ἐποχῆς, αἰ τῶς ὑπαγόμεναι ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπαρχίαι τῶν λεγομένων Νέων Χωρῶν τῆς Ἑλλάδος ὑπήχθησαν (ἐπιτροπικῶς) ὑπὸ τὴν Ἑλλαδικὴν Ἐκκλησίαν, μέχρι τῆς, κατὰ τὸ 1957 παραιτήσεώς του, ἐκ τοῦ ἐπισκοπικοῦ τούτου θρόνου, ἐχρημάτισε κατ' ἐπανάληψιν Συνοδικὸς σύνοδρος καὶ δὴ κατὰ τὰς Συνοδικὰς περιόδους τῶν ἐτῶν 1933-1934, 1938-1939 καὶ 1948-1949<sup>49</sup>.

Συνοδικὸς ὢν, κατὰ τὴν Συνοδικὴν περίοδον 1938-1939 μετέσχε τῆς, κατὰ τὴν 5ην Νοεμβρίου 1938 ἀρχιερατικῆς συνελεύσεως τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἐκλογὴν Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἄχρι τότε Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου († 1938), ταχθεὶς μὲ τὴν παράταξιν τοῦ ἀπὸ Τραπεζοῦντος Χρυσάνθου Φιλιππίδου († 1949), τῆς ὁποίας παρέμεινε μέχρι τέλος ἀκραιφνῆς καὶ ἀμετάπειστος ὀπαδός, ἀποδεχθεὶς ὡς νόμιμον τὴν ὑπ' ἀριθ. 936 καὶ ἀπὸ 16 Νοεμβρίου 1938 ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, περὶ ἀκυρώσεως τῆς, κατὰ τὴν 5ην Νοεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους, ἐκλογῆς ὡς Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν τοῦ, ἀπὸ Κορινθίας, Δαμασκηνοῦ Παπανδρέου, ὡς πιστοῦται καὶ ἐκ τῆς παρ' αὐτοῦ διατυπωθείσης σχε-

48. Παντελεήμονος Ἀρχιμ. (Καπακίδης), ἐνθ' ἄνωτ., σ. 256.  
— I. X. K., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 1114.

49. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμονου (Ἀτέση), Οἱ κατὰ τὰ ἔτη 1900 μέχρι σήμερον διατελέσαντες ὡς Συνοδικοὶ Ἀρχιερεῖς κλπ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 12, 14, 17.

τικῆς γνώμης κατὰ τὴν Συνοδικὴν συνεδρίαν τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1938, ἐχούσης ὡς ἐξῆς:

«Τὸ μήνυμα ὑπῆρξεν ἀποτελεσμα ἐκλογῆς γενομένης ἐπὶ τῇ βάσει νόμου. Εὐρεθέντος ὅτι ὁ νόμος, καθ' ὃν ἔδει νὰ γίνῃ ἡ ἐκλογὴ παρεβιάσθη, τὸ μήνυμα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σταθῇ. Κατὰ ταῦτα ἡ Σύνοδος ἡ υπογράψασα τὸ μήνυμα εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία δικαιουῖται καὶ δύναται νὰ τὸ ἀκυρώσῃ. Ὅτι δὲ δὲν ἔχει μυστηριακὸν ἢ δογματικὸν χαρακτῆρα τὸ γενόμενον μήνυμα καὶ τοῦτο κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς σχετικῆς, περὶ τοῦ ζητήματος, διαδικασίας ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἐξητάσθη καὶ διηκρινίσθη, καθὼς ἀνέγνωσά εἰς τὰς ἐφημερίδας, διότι καὶ τοὺς προσφυγόντας κοσμικοὺς ἐθεώρησεν ὡς ἔχοντας ἔννομον συμφέρον καὶ τὸ μήνυμα ἐχαρακτήρισεν ὡς μὴ ἔχον χαρακτῆρα μυστηριακὸν ἢ δογματικόν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονηθῇ ὅτι τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἀποτελεῖται ἀπὸ χριστιανοὺς εὐσεβεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἀπὸ τὴν πατροπαράδοτον καὶ ὀφειλομένην πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διδασκόμενα τιμῆν»<sup>50</sup>.

Ἔτι, πέρα τούτου, ἡ ἀδιάλλακτος τοῦ Ἰωακείμ στάσις εἰς τὸ προκείμενον θέμα ἐμφανίζεται καὶ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας τῆς 22ας Ἰουλίου 1946, καθ' ἣν ἐγένετο λόγος «ἐὰν ὑφίσταται Ἀρχιεπισκοπικὸν ζήτημα, τῇ προτάσει τοῦ Σεβ. Ἀρτῆς Σπυριδωνος, ἀπεφασίσθη διὰ ψήφων 39, ἔναντι δύο τῶν Κεφαλληνίας (θανόντος ὡς Μαντινείας καὶ Κυνουρίας) Γερμανοῦ (Ῥουμπάνη) καὶ Κορινθίας (ἀποθανόντος ὡς Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς) Μιχαὴλ (Κωνσταντινίδου) καὶ ἐνὸς τοῦ Διδυμοτείχου (ὡς τέως θανόντος) Ἰωακείμ (Σιγάλα) ἐπιφυλαχθέντος, ὅπως ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας «ἐκφράσῃ καὶ διαδηλώσῃ τὰς θερμὰς αὐτῆς εὐχαριστίας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰ μέλη τῆς Μείζονος Συνόδου ἐπὶ τῷ ὅτι ἐν πλήρει κανονικῇ συνειδήσει καὶ ἀφοσιώσει πρὸς τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀποκατέστησαν τὴν κανονικὴν τάξιν καὶ εἰρήνην ἐν αὐτῇ, ἀνεστήλωσαν τὸ κῦρος τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, διεκῆρυξαν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ προσέφεραν ὑψίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως εἰς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τοῦ ἀπὸ Κορινθίας Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Δαμασκηνοῦ»<sup>51</sup> (Παπανδρέου)· ἐπὶ τινὰς δὲ ἡμέρας ἐχρημάτισε καὶ Τοποτηρητῆς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν μετὰ τὸν, κατὰ τὴν 20ὴν Μαΐου 1949, θάνατον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Δαμασκηνοῦ Παπανδρέου, λόγῳ ἀπουσίας εἰς τὴν ἐπαρ-

50. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου (Ἀτέση), Ἐπιτομὸς Ἐπισκοπικῆ Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι σήμερον, Ἐν Ἀθήναις 1960, τ. Γ', σ. 31-32.

51. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου (Ἀτέση), ἔθ' ἀνωτ., σ. 56. — «Ἐκκλησία», ἔτ. 1946, ἀριθ. φύλ. 1-2, σ. 9.

χίαν του, τοῦ ἀρχαιότερου τῶν τότε Συνοδικῶν συνέδρων Μητροπολίτου Ἐάνθης Ἰωακείμ Μαρτινιανοῦ.

Τοιαύτη, εἰς γενικὰς γραμμάς, ἡ τε ἐκκλησιαστική, ἐθνική καὶ κοινωνική δρᾶσις τοῦ Ἰωακείμ, ὅστις, μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1957 παραίτησιν του ἐκ τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου καὶ Ὀρεστιάδος, ἐφησύχαζεν ἐν Θεσσαλονίκῃ μέχρις οὗ ἀπέθανε κατὰ τὸ 1965<sup>52</sup>.

Οἱ σχολιασταὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἰωακείμ Ἀρχιμ. κ.κ. Παντελεήμων Καλπακίδης καὶ Ἰωάννης Κων/δης γράφουν περὶ αὐτοῦ τὰ ἐξῆς:

«Ζόφος καὶ ἀπόγνωσις, τρόμος καὶ πανικός συνεῖχε τοὺς κατοίκους μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Γερμανικῶν δυνάμεων. Ὁ Σεβασμιώτατος παρέμεινεν εἰς τὰς ἐπάλλξεις ἀτάραχος, γαλήνιος, ἀναλαβὼν τὴν φρούρησιν τῶν πόλεων. Μὲ εὐγνωμοσύνην ἐνθυμοῦνται οἱ κάτοικοι κατὰ τὰς ἐφιαλτικὰς ἐκείνας νύκτας, τὸν κτύπον τῆς ράβδου του εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἡσύχαζον, διότι ἐφρουροῦντο ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Ἐκκλησίας»<sup>53</sup>.

«Ἡ ἐθνικὴ στάσις τοῦ Ἰωακείμ ἐναντι τῶν Γερμανικῶν ἀρχῶν ὑπῆρξεν ἀνταξία Ἑλληνοῦ Ἱεράρχου. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἔσωσεν ἐκ φυλακίσεων, θανατώσεων καὶ διαφόρων ἀντιποίνων ἀρκετούς. Ἐπίσης ἐστάθη ἐμπόδιον καὶ εἰς κάθε ἀντεθνικὴν καὶ ἀντιθηρησκευτικὴν ἐπιδίωξιν πολλῶν ὀργανώσεων Ἑτιμήθη διὰ τοῦτο ὑπὸ πολλῶν παρασῆμων ὑπὸ τοῦ Ἑθνους. Γενικῶς ἡ ἐθνικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ αὐτοῦ δρᾶσις ὑπῆρξε πολὺπλευρος...»<sup>54</sup>.

#### *ΔΡΥ·Ι·ΝΟΥΠΟΛΕΩΣ-ΠΩΓΩΝΙΑΝΗΣ εἶτα καὶ ΚΟΝΙΤΣΗΣ*

Βασίλειος Χρηστίδης ἡ Παπαχρήστου.

Ἱεπίσκοπος Δαφνουσίας 1893-1894.

Μητροπολίτης Λιτίτσης (ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ) 1894-1897.

Μητροπολίτης Παραμυθίας-Φιλιατῶν 1897-1900.

Μητροπολίτης Βελεγράδων 1900-1909.

Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως-Πωγωνιανῆς 1909-1936.

Εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐθνικῶν ἀγωνιστῶν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἀνήκει καὶ ὁ Βασίλειος Χρηστίδης ἡ Παπαχρήστου, συνεχεῖς καὶ σπουδαιοτάτας ὑπηρεσίας προσενεγκὼν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Γένος ἡμῶν, καταλαβὼν τοιοιτοτρόπως (ἐν τῇ συγχρόνῳ Ἱεραρχίᾳ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐξέχουσαν θέσιν)<sup>55</sup>.

52. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμωνου (Ἀτέση), *Βιογραφικά σημειώματα τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Πόντῳ ἐπισκόπων κατὰ τὸ ἔτος 1919, «Τρεῖς Ἱεράρχαι»,* ἔτ. 1983, ἀριθ. φύλ. 1410, σ. 3-4.

53. Παντελεήμονος Ἀρχιμ. (Καλπακίδης), ἐνθ' ἀνωτ., σ. 256.

54. Ι. Χ. Κ., ἐνθ' ἀνωτ., σ. 1144.

55. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσόστομου (Παπαδοπού-

Οὗτος ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1858, εἰς Ἄνω Λάμποβον τῆς ἐπαρχίας Ἀργυροκάστρου Ἠπείρου. «Ὑπῆρξε μικρανεψίδς ἐκ προμήτορος τοῦ μεγάλου ἀρματωλοῦ Κωνσταντίνου Τσαοῦς Πρίφτη, τὸν ὁποῖον ζῶντα ἔκαυσεν ὁ τύραννος τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ πασᾶς Τεπελενλῆς, μικρανεψίδς ὡσαύτως ἐκ προμήτορος τοῦ ἥρωος Κωνσταντίνου Χαρμοβίτου ἢ Λαγιμτζῆ, ἐκ πατρὸς δὲ μικρανεψίδς τοῦ Γκίκα Σταύρου ἡρωϊκοῦ ἀγωνιστοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821»<sup>56</sup>.

Ὁ πατὴρ του Χρῆστος ἱερεὺς, καὶ εἶτα, μετὰ τὴν χηρείαν του, Χρῦσανθος ἀρχιμανδρίτης ἱερατικὸς προϊστάμενος διαφόρων, ἐν Κων/λει, ἱερῶν ναῶν, ἔδωκεν εἰς τὸν υἱὸν του Βασιλείον ἐπιμεμελημένην ἐκκλησιαστικὴν καὶ θύραθεν μόρφωσιν καὶ προπαιδείαν ἀποκτηθεῖσαν ἐκ τῆς φοιτήσεώς του εἰς τὰς τότε, ἐν Κων/λει, ἀκμαζούσας Σχολὰς. Προνοία καὶ προστασία τοῦ Πατριάρχου Κων/λεως Ἰωακείμ Β', τοῦ Κοκκῶδη (1860-1863 β' 1873-1878) προχρηματίσαντος Μητροπολίτου Δρυϊνουπόλεως, Δελβίνου καὶ Χειμάρρας 1827-1835, Ἰωαννίνων 1835-1838, β' ἀπὸ πρ. Ἰωαννίνων 1840-1845, Κυζίκου 1845-1860, εἰσῆχθη κατὰ τὸ ἔτος 1875 εἰς τὴν, κατὰ Χάλκην, Θεολογικὴν Σχολήν, ἀποφοιτήσας ἐξ αὐτῆς τὸ 1882, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξύ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν αὐτῇ φοιτήσεώς του ἐχειροτονήθη εἰς διάκονον, μετὰ τὴν ἔγκρισιν τῆς, ὑπὸ τῶν Καθηγητῶν αὐτῆς, ἐναίσιμου αὐτοῦ διατριβῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Κατὰ Ῥαντισμοῦ»<sup>57</sup>, ἔχων ὡς συμφοιτητὰς τοὺς μετὰ ταῦτα γενομένους Ἀρχιερεῖς:

Γεράσιμον Μασάραν, Μητροπολίτην Βηρυτοῦ.

Γρηγόριον Ζερβουδάκην, Ἐπίσκοπον Μυρέων 1891-1892, Μητροπολίτην Σερρών 1892-1909, Κυζίκου 1909-1913, Χαλκηδόνος 1913-1923 Πατριάρχην Κων/λεως γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Γρηγόριος Ζ'» 1923-1924.

Νικόδημον Νεοκλέους Παπαγεωργίου, Μητροπολίτην Λιτίτσας 1906-1930.

Κοσμᾶν Εὐμορφόπουλον καὶ Χιντῆν ἐπονομαζόμενον δημ. μελωδόν, Μητροπολίτην Δρυϊνουπόλεως 1888-1892, Βερροίας καὶ Ναούσης 1892-1895, Πελαγονείας 1895-1899 καὶ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης 1899-1901.

Νικόδημον Ἀνδρέου ἢ Κομνηνόν, Μητροπολίτην Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως 1891-1894, Ἐδέσσης ἀπὸ πρ. Μυριοφύτου 1899-1904, Βιζύης 1904-1908, Κῶου Φεβρουάριος-Ἰούλιος 1908 ἀπὸ πρ. Κῶου, Βάρνης 1913-1924, Προύσης 1924-1936.

Πορφύριον Λογοθέτην Σιναῖτην ἀρχιεπίσκοπον Σινᾶ καὶ Ραϊθῶ 1904-1926 καὶ

λοσ), Ἐπικήδειος εἰς τὸν Μητροπολίτην Δρυϊνουπόλεως καὶ Πωγωνιανῆς Βασιλείον, «Ἐκκλησία», ἔτ. 1936, ἀριθ. φύλ. 9, σ. 68.

56. Αὐτόθι.

57. Βασιλ. Σταυρίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 156.



Γεννάδιον Κομνηνόν, ψηφισθέντα επίσκοπον Γαλατᾶ καὶ θανόντα τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ.

«Ἄριστα κατηρτισμένος περί τε τὴν θεολογίαν καὶ τὴν θύραθεν παιδείαν, μὴ παύσας δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς Σχολῆς ἀποφοίτησιν ν' ἀσχολῆται περὶ αὐτάς ... γνῶστης τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου, παρέσχε δείγματα πολλὰ μεγάλης εὐδοκίμησεως διὰ διαφόρων δημοσιευμάτων, λόγων καὶ πραγματειῶν, ἔτι δὲ πλεόν καὶ ποιημάτων ἐν ἀρχαῖζούσῃ γλώσσῃ. Μεγαλοπρεπῆς τὴν ὄψιν καὶ ἐνθουσιώδης πάντοτε ἐνεποιεῖ ζωηροτάτην ἐντύπωσιν»<sup>58</sup>.

Καὶ ἀρχικῶς μὲν διωρίσθη ἱεροκῆρυξ ἐν τῇ πόλει τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ καθηγητῆς τῶν παρ' αὐτῇ Κεστορατείων Ζωγραφεῖων Διδασκαλείων, ἐργασθεὶς εὐδοκίμως εἰς τὰς θέσεις ταύτας ἐπὶ μίαν πενταετίαν ἤτοι μέχρι τὸ 1888, συνδεθεὶς τοιοῦτοτρόπως μὲ τὴν ἔνδοξον ταύτην ἐθνικὴν περιφέρειαν δι' ἀρρήκτων δεσμῶν, οὔτινες διετηρήθησαν μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ἐξ Ἠπείρου μετετέθη ἀλληλοδιαδόχως εἰς ἑτέρους νευραλγικούς ἐθνικούς τομεῖς Μακεδονίας καὶ Θράκης, εἰς οὓς εἰργάσθη ὡς ἱεροκῆρυξ καὶ διδάσκαλος, εἰς Σέρρας, Ἀδριανούπολιν, ἀξιόλογα κέντρα ἐντόνων ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν ἀγῶνων, ἵνα τέλος μετακληθῆ εἰς τὴν Βασιλεῦσαν, κηρύττων τὸν θεῖον λόγον εἰς ναοὺς αὐτῆς καὶ διδασκων εἰς τὸ αὐτόθι Ζάππειον Παρθεναγωγεῖον. «Ἡ μέχρι τῆς μετακλήσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Βασιλεῦσαν σταδιοδρομία ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θράκῃ, ὑπῆρξεν οἰονεὶ προπόνησις διὰ τὴν μέλλουσαν δρᾶσιν αὐτοῦ»<sup>59</sup> ὡς Ἀρχιερέως πλεόν ἐπικαιρίων ἀπὸ ἐθνικῆς ἐπόψεως ἐπαρχιῶν. Διακονῶν ἐν Κων/λει ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ιδιότητα, εἰ καὶ ἤτο κατὰ πάντα ὄριμος καὶ ἔτοιμος πρὸς ἀνάληψιν ὑπηρεσιῶν ὑπὸ ἀρχιερατικῆν εὐθύνην εἰς τὸν στίβον τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ἀγωνισμάτων, ὅμως εὐρέθη πρὸ τοῦ προκληθέντος μεγάλου προνομιακοῦ προβλήματος, ἐκ τοῦ σύγγυς παρακολουθήσας τὰς διαφόρους τούτου δραματικὰς ἀνελλίξεις, μὲ ἀποτελεσμα ὥστε νὰ ἀνασταλῆ πρὸς καιρὸν ἢ, εἰς ἀρχιερέα, ἀνάδειξις του, λαβοῦσα πάντως χώραν κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1893 εἰσηγήσει τοῦ τότε Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου Η' (Παπακωνσταντίνου) τοῦ ἀπὸ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης (1891-1894) καὶ οὐχὶ ὡς ἐκ παραδρομῆς ἀναγράφεται Διονυσίου Ε' (Χαιρωνίδου) τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως (1887-1891), εἰς ὃν ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Δαφνουσίας τῆς Βιθυνίας, ἀποσταλεὶς ἐν συνεχείᾳ εἰς ἐπίμαχον ἐθνικὸν ὄχυρον τῆς Μακεδονίας, τὸ Μελένικον, σημερινὸν Σιδηρόκαστρον, ἀντιμετωπίσας ἐν αὐτῷ διμέτωπον σκληρὸν ἀγῶνα, μὲ ἐπιστέγασμα νὰ ὑποστῇ πολλὰς κακώσεις καὶ διώξεις παρὰ τῶν ἐποφθαλμιώντων τὴν Μακεδονίαν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ οἰκείου Ἱεράρχου Ἀλεξάνδρου Τριανταφυλλίδου, διατελέσαντος Ἐπισκόπου

58. «Ἐκκλησία», ἔτ. 1936, ἀριθ. φύλ. 9, σ. 68,

59. Αὐτόθι,

Λαμψάκου 1873-1880, Μητροπολίτου Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν 1880-1892 καὶ Μελενίκου (Σιδηροκάστρου) 1892-1894, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἐπὶ τινὰς μῆνας διώκησε αὐτὴν ὡς Τοποτηρητῆς, ὅστις ἐπ' ἠθικῇ ἀμοιβῇ τῆς εὐδοκίμησεως αὐτοῦ, ἀποφάσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, προήχθη κατὰ Μάρτιον τοῦ 1894, ἐπὶ Πατριαρχείας τοῦ αὐτοῦ ὡς εἴρηται Πατριάρχου Νεοφύτου Η', εἰς Μητροπολίτην Λιτίσης ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θράκῃ.

Ὅμως, ὁ, κατὰ τὴν 20ὴν Ἰανουαρίου 1895, ἐκλεγείς Πατριάρχης Κων/λεως Ἀνθιμος Τσάτσος, γνωστὸς ὡς Ἀνθιμος Ζ' (1895-1897) μετεκάλεσε τὸν Βασιλείον ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν του, εἰς ὃν ἀνέθεσε τὴν Πρωτοσυγκελίαν τοῦ θρόνου τούτου. «Ἀριστα γινώσκων τὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν διεξήγαγεν ἐπιτυχῶς τὰ μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ζητήματα τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅπερ καὶ παρὰ τοῖς πρεσβευταῖς τῶν ξένων δυνάμεων ἐπαξίως ἀντεπροσώπευσεν, ὡσάντις παρουσιάζετο ζήτημα»<sup>60</sup>.

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1897, ἐπὶ Πατριαρχείας Κωνσταντίνου Ε' (Βαλλιᾶδου) (1897-1901) τοῦ ἀπὸ Ἐφέσου, ἐξελέγη Μητροπολίτης Παραμυθίας-Φιλιατῶν, ἵνα, μετὰ τριετίαν, ἦτοι κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1900, προαχθῇ εἰς Μητροπολίτην Βελεγράδων (Βερατίου—Αὐλώνας) καὶ εἶτα κατ' Αὐγουστον τοῦ 1909 τοποθετηθῇ εἰς τὴν τῆς Δρυϊνουπόλεως-Δελβίνου-Χειμάρρας καὶ Πωγωνίου τοιαύτην 1909-1936 μετ' ἔδραν ἀρχικῶς τὸ Ἀργυροκάστρον καὶ ἀργότερον τὸ Δελβινάκιον.

«Εὐρεθεὶς οὕτω καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του, ἐν ᾧ ἤρξατο τῆς λαμπρᾶς του δράσεως, ἐξηκολούθησεν αὐτὴν ὡς Μητροπολίτης, δι' ὧν ἐκέκτητο μεγάλων ἐφοδίων τῆς διοικητικῆς πείρας καὶ μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν δραστηριότητος. Εἰργάσθη ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του, διαρκῶς διατρέχων τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας του, κηρύττων τὸν θεῖον λόγον, ἐνισχύων τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα τοῦ λαοῦ καὶ φρονηματίζων αὐτόν»<sup>61</sup>.

Ἐν τοσοῦτῳ, ἡ ποιμαντορικὴ αὐτοῦ δρᾶσις συνέπεσεν εἰς τὰς παραμονὰς μεγάλων ἀναστατώσεων ἐξ ἀφορμῆς τῆς, κατὰ τὸ 1912, κηρύξεως τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ πρώτου παγκοσμίου τοιοῦτου, μετὰ τὰ γνωστὰ θλιβερὰ ἐπακλόυθα διὰ τὸν Ἑλληνισμόν τῆς Β. Ἠπείρου, ἐφ' ὅσον ἡ περιοχὴ αὕτη ἐν τελευταία ἀναλύσει δὲν παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα παρὰ τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα της, εἰ καὶ ὁ ὑφ' ἱστορήσιν ἱεράρχης, ἀπὸ τοῦ 1902 ἐδέησε νὰ ἀνταπεξέλθῃ κατὰ τῶν Ἀλβανιζόντων καὶ κατὰ τῶν ξένων πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν προπαγανδῶν, ἄγρυπνος ταχθεὶς φρουρὸς ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς σκοπιᾶς τῆς Ἠπείρου. Ἐνθουσιώδης καὶ τολμηρὸς, ἀεικίνητος

60. Ἀτόθι, σ. 69.

61. Αὐτόθι.

ἐνεψύχου τὸν ἀρξάμενον ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα»<sup>62</sup>, ἀποτελέσας τὸν πρωτοποριακὸν ἀγωνιστὴν καὶ τὸν ἐκφραστὴν τοῦ πόθου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς Βορείου Ἡπείρου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.

Ἀλλά, δυστυχῶς, αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις ἀναγνώρισαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀλβανίας παρεχώρουν εἰς αὐτὴν καὶ καθαρῶς ἑλληνικὰ ἐδάφη καὶ δὴ ἐκ τῆς Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως. Οἱ Ἡπειρῶται δὲν ἀπεδέχθησαν τὴν ἀδικίαν ταύτην. Τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1914 ἐκηρύχθη ἐν Ἀργυροκάστρῳ ἀνεξαρτησία τῆς Ἀυτονομίου Ἡπείρου, ἐσχηματίσθη δὲ Κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Γεώργιον Ζωγράφον μὲ συμμετοχὴν εἰς αὐτὴν ὡς ὑπουργῶν καὶ τῶν Μητροπολιτῶν Δρυϊνουπόλεως Βασιλείου, Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, εἶτα Ἰωαννίνων καὶ τέλος Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν († 1956) Σπυρίδωνος Βλάχου καὶ Κορυτσᾶς Γερμανοῦ, θανόντος ὡς πρ. Λαγκαδᾶ κατὰ τὸ ἔτος 1941.

Ὁ Βασίλειος ὡς Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης τῆς Κυβερνήσεως ταύτης, πρόμαχος τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἡπείρου, εἰργάσθη δραστηρίως κατὰ τὸν ἀγῶνα ἐκείνον, ὅστις ἐπέπρωτο νὰ ἔχη θλιβερὰ διὰ τοῦτον ἐπακόλουθα, διότι «κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1916 ὑπὸ συνοδείαν Ἰταλῶν Καραβινιέρων ἀπηλαύνετο ἐξ Ἀργυροκάστρου... τετραυματισμένοι τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς βαρείας θλίψεως. Καταστήσας ὁμως ἔδραν αὐτοῦ τὸ Δελβινάκιον δὲν ἔπαυσε διαρκῶς... ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους ἐπὶ τῆς Βορείου Ἡπείρου. Ἐκτὸς ἄλλων ἐνεργειῶν μετέσχε καὶ πρεσβεῶν εἰς τὰ μεγάλα Εὐρωπαϊκὰ κέντρα εἰς Παρισίους καὶ εἰς Γενεύην παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν κατὰ τὰ ἔτη 1910-1921, ὅπως συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς χώρας, ἣν τόσον ἠγάπησε καὶ ὑπὲρ ἧς τοσοῦτους κατέβαλεν ἀγῶνας»<sup>63</sup>.

Καὶ παρὰ τοὺς ἀγῶνας τούτους, ὁ, ὑπὸ κρίσιν, ἀρχιερεὺς «δὲν ἔπαυσε ποτε ὡς κύριον αὐτοῦ ἔργον ἔχων τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑψηλῶν ποιμαντορικῶν αὐτοῦ καθηκόντων ὑπὲρ τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ ποιμνίου. Ὡς μέλος δὲ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Κων/λεως, εἶτα δὲ καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἱεραρχίας αὐτῆς —σημειωτέον δ' ὅτι ὡς μέλος τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου μετέσχεν ὡς σύνεδρον μέλος κατὰ τὴν Συνοδικὴν περίοδον 1928-1929— διεκρίνετο πάντοτε ἐπὶ τῇ συνέσει αὐτοῦ καὶ τῷ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ζήλῳ, ὅστις συνεκράτει αὐτὸν πειθαρχικὸν εἰς ἀποφάσεις αὐτῆς...»<sup>64</sup>.

Τοιαύτη, ἐν ἀδροτάταις γραμμαῖς, ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τοῦ Βασιλείου, εἷς τε τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ἐθνικὰς ὑποθέσεις, εἰς ἃς ἔπαιξε πρωτεῖοντα ρόλον. Ἀπῆλθε τοῦ κόσμου τούτου πλήρης ἡμερῶν μετὰ μακρὰν σταδιοδρο-

62. Αὐτόθι, σ. 69.

63. Αὐτόθι, σ. 70.

64. Αὐτόθι.

μίαν ἡμίσεος καὶ πλέον αἰῶνος, ἀφ' οὗ χρόνου τὸ πρῶτον διωρίσθη ἐν Ἀργυροκάστρῳ διδάσκαλος καὶ ἱεροκῆρυξ. Ἐμφορούμενος ἐκκλησιαστικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ αἰσθανόμενος βαθύτατα τοὺς παλμούς τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα, συνεδύασεν ἀρμονικῶς ἐν ἑαυτῷ τὸν Ἱεράρχην καὶ τὸν ἐθνικὸν ἀγωνιστὴν. Ἀξιοπρεπῆς καὶ ἱεροπρεπῆς... καὶ ἐνθουσιώδης ἔλλην, προσηγῆς καὶ εὐγενῆς τοὺς τρόπους, εἴλκυσε τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν πάντων. Ἐλατρεύετο δὲ κυριολεκτικῶς ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ του ποιμνίου, οὕτινος ὑπῆρξε πατὴρ στοργικὸς καὶ διδάσκαλος»<sup>65</sup>. μὲ τοιαύτας δάφνας κατῆλθεν εἰς τὸν τάφον ὁ Βασιλείος, ἐκδημήσας πρὸς Κύριον κατὰ τὴν 26ην Φεβρουαρίου 1936, καὶ οὕτινος ἡ μνήμη πάντοτε θὰ κεντρίζη τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς ἐλευθερίας<sup>65</sup>.

Σὺν τοῖς ἀνωτέρω, «ὁ Βασιλείος ὑπῆρξε πολυμαθέστατος, μειλίχιος, λιτότατος καὶ πολὺ πολυεὐπλαγχνος. Ὅταν ὑπηρετοῦσε στὴν Ἀδριανούπολη, διάφορες ἐφημερίδες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξέδωκαν σπουδαίους λόγους του, ὅπως τὸν πατριωτικώτατο ἐπιμνημόσυνο στὸν Κωνσταντῖνο Ζάππα, καὶ τὸν φιλοσοφικὸ ἐπικήδειο στὸ γιατρὸ Κωνσταντῖνο Ζουμπάνο. Σειρὰ ἄρθρων του μὲ τίτλο «Θρησκευτικὴ ψυχαγωγία ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος» δημοσιεῖτηκε στὸ περιοδικὸ «Ἐβρος...»<sup>66</sup>.

### ΕΛΑΣΣΩΝΟΣ

Καλλινίκος Λαμπρινίδης.

Μητροπολίτης Κρήνης 1918-1923, β' ἀπὸ Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως 15 Ἀπριλίου-14 Ὀκτωβρίου 1924.

Μητροπολίτης Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως 1923-1924.

Μητροπολίτης Ἐλασσῶνος 1924-1955.

Ὁ, κατὰ κόσμον, Τιμολέων Λαμπρινίδης ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1881

65. «Ἐκκλησία», ἔτ. 1936, ἀριθ. φύλ. 9, σ. 68-70, ἐξ οὗ ἠρύσθημεν κατὰ κύριον λόγον τὸ ἱστορικὸν τῆς προσωπικότητος τοῦ Βασ. Παπαρήστου, ὅστις εὐρισκόμενος ἐν ζῳῇ ἐδημοσίευσε διεσκευασμένους ἐκκλησιαστικούς λόγους τοῦ, ἐκ τῶν προκατόχων αὐτοῦ, Μητροπολίτου Κλήμεντος, διατελέσαντος Μητροπολίτου Δρυϊνουπόλεως 1880-1888. — Φωτίου Οἰκονόμου, Ἡ Ἐκκλησία ἐν Θεσπρωτίᾳ ἀπὸ τῆς πρώτης διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι σήμερον, Ἀθήναι 1964, σ. 58.—Φιλαρέτου Ἀρχ. (Βιτάλη), εἰς τὸ λῆμμα, (Βασιλείος). Ὁ Παπαχρήστου (ἢ Χρηστίδης) Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», τ. Γ', σ. 700-701. Εὐγενίου Ἀρχιμ. (Κωσταρίδου), Ἡ σύγχρονος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 483-486.

66. Βασίλη Κραψίτη, Θεσπρωτικά, Ἀθήνα 1972, τ. Α', σ. 159-160, ἀναγράφοντες (σ. 159) ὡς ἔτος ἐκλογῆς του ὡς Ἐπισκόπου, ἐὰν δὲν πρόκειται περὶ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας, ἀτυχῶς συνήθους, Δαφνουσίας τὸ ἔτος 1892 ἀντὶ τοῦ 1893. Οὗτος ἐπιπροσθέτως τὴν Δαφνουσίαν τὴν τοποθετεῖ οὐχὶ εἰς Βιθυνίαν, ἀλλ' εἰς Μακεδονίαν, Δεμιρ Ἰσάρ.

ἐν Ἐξ Μαρμάρους Κων/λεως. Τὴν μόρφωσίν του ἔλαβεν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ καί, ἐν συνεχείᾳ, τῇ κατὰ Χάλκην, Θεολογικῇ Ἀκαδημίᾳ, ἔχων ὡς συμφοιτητὰς ἐν τῇ αὐτῇ τάξει τοὺς μετὰ ταῦτα γινομένους Ἀρχιερεῖς α) Φλωρίνης Βασίλειον Παπαδόπουλον, β) Νευροκοπίου Γεώργιον Παπαγεωργιάδην, γ) Κοζάνης Ἰωακείμ Ἀποστολίδην, δ) Νευροκοπίου Εὐγένιον Βακάλην ἢ Θεολόγου, καὶ ε) ἀρχιεπίσκοπον Τιράνων Ἀλβανίας Χριστοφόρον Κίσσην, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τὸ 1906 μετὰ τὴν ἔγκρισιν τῆς ἐναίσιμου αὐτοῦ διατριβῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῆς θ(εοθεν) ἐγκαθιδρύσεως τοῦ ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ».

Μετὰ τήν, κατὰ τὸ ὡς ἄνω ἔτος 1906, ἀποφοίτησίν του ἐκ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ εἶτα τῇ χειραγωγίᾳ καὶ προστασίᾳ τοῦ θείου αὐτοῦ Μητροπολίτου Δέρκων (1884-1924) τοῦ, ἀπὸ Θεσσαλονίκης (1878-1884) Καλλινίκου Φωτιάδου, παρ' ᾧ ἔμεινεν ἐπὶ διετίαν, φίλου καὶ στενοῦ συνεργάτου τοῦ μεγαλεπηβόλου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ', τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης Δεβετζῆ ἢ Δημητριάδου († 1912) καὶ διαδόχου αὐτοῦ εἰς αὐτήν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πατριαρχικὴν αὐλὴν φθάσας μέχρι τῆς τιμητικῆς θέσεως τοῦ Μ. Ἀρχidiaκόνου τῶν Πατριαρχείων καὶ εἶτα ἐπὶ Πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Ε', τοῦ ἀπὸ Χαλκηδόνος τοῦ Καβακοπούλου (1913-1918), ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ, Ἀπρίλιος τοῦ 1914, ἐχειροτονήθη εἰς πρεσβύτερον, Μ. Πρωτοσύγκελλος, ἵνα τῷ ἔτει 1918 (19 Ὀκτωβρίου) ἐκλεγῆι Μητροπολίτης Κρήνης (Τσεσμὲ) Μ. Ἀσίας εἰς διαδοχὴν τοῦ θανόντος Θεοκλήτου Ἐλευθερίου, διατελέσας ὡς τοιοῦτος μέχρι τῆς 25ης Μαΐου 1923, ὅτε μετετέθη εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως, ἵνα καὶ πάλιν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπαναφέρῃ τούτου, δι' ἀποφάσεώς του, ληφθείσης κατὰ τὴν Συνοδικὴν τούτου συνεδρίαν τῆς 15ης Ἀπριλίου 1924, εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ ἐπαρχίαν δηλ. τῆς Κρήνης.

Μετὰ τήν, κατὰ τὸ 1922, Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ὁ Καλλίνικος ἦλθε καὶ οὗτος, ὡς πρόσφυξ, ἐν Ἑλλάδι· αὐτόθι δ' εὕρισκόμενος, πρὸς καιρὸν διωρίσθη ὑπὸ τοῦ τότε Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου († 1938) Ἀρχιερατικὸς αὐτοῦ Ἐπίτροπος ἐν Πειραιεῖ (1922-1924)· ἀποφάσει δὲ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, Ὀκτώβριος 1924, τῶν Πατριαρχείων Κων/λεως, ὁ Καλλίνικος μετετέθη εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Ἐλασσῶνος.

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς οὕτως λαβούσης χώραν μεταθέσεως τοῦ, ὡς ἄνω, ἀρχιερέως, ἡ αὐτὴ Ἱερὰ Σύνοδος προέβη εἰς τὰς κατωτέρω ἱεραρχικὰς ἀνακατατάξεις.

α) Μητροπολίτην Ἰμβρου ἐξέλεξε τὸν Ἐπίσκοπον Κωνσταντίας Ἰωάννην Βασιλικόν, τὸν μετὰ ταῦτα Βελλᾶς καὶ Κονίτσης καὶ εἶτα Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτσης.

β) Μητροπολίτην Γιαννιτσῶν καὶ Γουμενίτσης τὸν Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων (Μ. Ἀσία) Σμάραγδον Χατζηευσταθίου.

γ) ἀποκατέστησεν εἰς τὴν Μητρόπολιν Δαρδανελλίων καὶ Λαμψάκου, ἐξ ἧς εἶχε μετατεθῆ, τὸν ἄχρι τοῦδε Ἐλασσώνος Εἰρηναῖον Παπαμιχαήλ καὶ

δ) τὸν τέως Δαρδανελλίων καὶ Λαμψάκου Κύριλλον Ἀφεντουλίδην μετέθεσεν εἰς τὴν προσωρινὴν Μητρόπολιν Νιγρίτης<sup>67</sup>.

Ἰπὸ τὴν ιδιότητα δὲ τοῦ Μητροπολίτου Ἐλασσώνος ἀπὸ τοῦ 1928 ἀφ' ἧς, ὡς καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐτονίσθη, ἐποχῆς αἱ Μητροπόλεις τῶν Νέων Χωρῶν ὑπήχθησαν ὑπὸ τὴν Ἑλλαδικὴν Ἐκκλησίαν, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐκάστοτε συνελεύσεις τῆς Ἱεραρχίας καὶ τῆς Διαρκοῦς Ἱεράς Συνόδου, χρηματίσας συνοδικὸν σύνοδρον μέλος κατὰ τὰς Συνοδικὰς περιόδους 1935-1936, 1940-1941, 1943-1944, 1944-1945, 1948-1949, 1949-1950, 1953-1954 (1/4-30/9/1953 α' ἐξάμηνον, 1/10/1953-31/3/1954 β' ἐξάμηνον)<sup>68</sup>.

Τὴν ποιμαντορίαν τῆς ὑφ' ἰστορήσιν ἐπαρχίας διετήρησε μέχρι τοῦ 1955, ὅτε διὰ λόγους ὑγείας παρητήθη ἐφησυχάζων ἐν Νέᾳ Ἐρυθραίᾳ Ἀθηνῶν, εἰς ἣν εἶχον καταφύγει πολλοὶ Ἕλληγες ἐκ τῆς ἐν Τουρκίᾳ ὁμωνύμου περιοχῆς, μέχρις οὗ ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον τὴν 25ην Ἀπριλίου 1957<sup>69</sup> ὡς «πρώην», ἐγκαταλιπὼν μνήμην ἀρχιερέως ἐχομένου τῶν ἀρχῶν καὶ παραδόσεων τῆς, κατ' Ἀνατολάς, Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ἱεράν τῆς ὁποίας αὐτὴν ἐμαθήτευσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς Μ. Ἀρχιδιάκονος καὶ Μ. Πρωτοσύγκελλος, εἰς μίαν μάλιστα περιπετειώδη περίοδον δι' Αὐτὴν καὶ τὸ Ἔθνος ἡμῶν.

Ὡς Μητροπολίτης ἰδίᾳ Κρήνης, εἰς ἣν ἦνθαι ἡ παιδεία, καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1919 τοσούτω μᾶλλον καθ' ὅσον κατ' αὐτό, ἐφοίτων εἰς σχολεῖα διαφόρου τύπου μαθηταὶ καὶ μαθήτριά, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀνήρχετο εἰς 4.380, ἀνεδείχθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν αὐτῇ ἀρχιερατίας του ὡς εἰς «ἐκ τῶν μαχητικωτέρων ἱεραρχῶν, τῆς περιόδου ἐκείνης καὶ ὑπέστη ἀγρίους διωγμοὺς τῶν σωβινιστῶν νεοτούρκων», καθὼς καὶ ὁ προκάτοχος αὐτοῦ Θεόκλητος Ἐλευθερίου, ὅστις ὡσαύτως «δράσας ἐθνικῶς ὑπέστη ἀγριὸν κατατρεγμὸν θανάτων μαρτυρικῶς»<sup>70</sup>.

67. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου (Ἀτέση), Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας (1833-1960), Ἀθήναι 1960, σ. 15, ὑποσ. 2.

68. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου (Ἀτέση), Οἱ κατὰ τὰ ἔτη 1900 μέχρι σήμερον διατελέσαντες ὡς Συνοδικοὶ Ἀρχιερεῖς κλπ., ἐνθ' ἀν., σ. 13-20 καὶ 29.

69. «Ἐκκλησία», ἔτ. 1957, ἀριθ. φύλ. 11, σ. 220. — Ν. Φ. (Νικολ. Φοροπούλου), εἰς τὸ λήμμα, Καλλίνικος ὁ Λαμπρινίδης (1881-25.5.1957) Μητροπολίτης πρ. Ἐλασσώνος, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», τ. Ζ', σ. 253.

70. Κων. Βοβολίνης, Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας 1453-1953, Ἀθήναι 1953, σ. 244.

Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Καλλίνικος εἶναι ὁ δεύτερος Μητροπολίτης, μετὰ τὸν προκατόχον του Θεόκλητον Ἐλευθερίου († 10 Μαρτίου 1918), ἀφ' ἧς ἐποχῆς κατὰ Μάρτιον τοῦ 1903, αἰτήσει τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου Ἰωακείμ Εὐθυβούλη, ἐπὶ Πατριαρχείας Ἰωακείμ τοῦ Γ' († 13 Νοεμβρίου 1912), ἡ τέως ἐπισκοπὴ Κρήνης ἔλαβε τὴν τιμὴν τῆς Μητροπόλεως<sup>71</sup>.

(Συνεχίζεται)

71. Νικολ. Γωμαδάκης, *Μητρόπολις Ἐφέσου κλπ.*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 100.